

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**«ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΙΝ
ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΑΚΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ»**

**Όνομ/νο φοιτητών: ΤΣΕΛΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, ΜΑΧΑΛΙΩΤΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ, ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ**

Επόπτης καθηγητής: ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

2016

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
SUMMARY	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	5
1.1 Ορισμός Κοινωνικού Κράτους	5
1.1.1 Κοινωνικές Προϋποθέσεις του Κοινωνικού Κράτους	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	9
2.1 Κοινωνική Πολιτική	10
2.1.1 Μορφές Κοινωνικού Κράτους – Κοινωνικής Πολιτικής	11
2.1.2 Μοντέλα Κράτους Πρόνοιας.....	12
2.2 Σύγχρονες Τάσεις για την Άσκηση Κοινωνικής Πολιτικής.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	20
3.1 Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικό Κράτος πριν την Κρίση.....	21
3.2 Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική πριν την Κρίση	27
3.2.1 Τομείς παρέμβασης της Ε.Ε.....	30
3.2.2 Τα χαρακτηριστικά του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	40
4.1 Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικό Κράτος μετά την Κρίση	40
4.1.1 Κοινωνική Ασφάλιση: Η μεγάλη ανατροπή	42
4.1.1.1 Υγεία: Η μεγάλη προτεραιότητα	47
4.1.1.2 Κοινωνική Πρόνοια: Η υποβαθμισμένη «αναβάθμιση»	49
4.1.1.3 Εργασία: Ο μεγάλος διωγμός.....	50
4.2 Κοινωνικοί Δείκτες	52
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	59

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία απαρτίζεται από τέσσερα (4) κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αφορά τον ορισμό του κράτους πρόνοιας καθώς και τις προϋποθέσεις του. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η κοινωνική πολιτική, οι μορφές της, τα μοντέλα της, καθώς και οι σύγχρονες τάσεις για την άσκηση της. Το τρίτο κεφάλαιο πραγματεύεται την κοινωνική πολιτική και το κράτος πρόνοιας πριν την οικονομική κρίση. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η κοινωνική πολιτική και το κράτος πρόνοιας μετά την οικονομική κρίση που διανύουμε. Πιο αναλυτικά, αναλύονται η κοινωνική ασφάλιση, η υγεία, η κοινωνική πρόνοια, η ασφάλιση, καθώς και οι κοινωνικοί δείκτες.

Λέξεις κλειδιά: *κοινωνικό κράτος, κράτος πρόνοιας, κοινωνική πολιτική, κοινωνική πρόνοια, κοινωνική ασφάλιση.*

SUMMARY

This paper consists of four (4) chapters. The first chapter deals with the definition of the welfare state and conditions. The second chapter presents social policy, the forms, the models and the trends for exercising. The third chapter deals with social policy and the welfare state before the economic crisis. The fourth chapter develops social policy and the welfare state after the economic crisis. More specifically, analyzed: social security, health welfare, insurance and social indicators.

Keywords: *welfare state, welfare state, social policy, social welfare, social insurance.*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εξέταση των μορφών που λαμβάνει το κράτος στην ιστορική του πορεία δεν παύει ποτέ να τροφοδοτεί τις συζητήσεις, τις έρευνες και τις αντιπαραθέσεις των επιστημόνων αλλά και το ενδιαφέρον των πολιτών εκτός των αυστηρών επιστημονικών πλαισίων, καθώς το κράτος παραμένει ο βασικός φορέας της συλλογικής κοινωνική ρύθμισης, αναπαραγωγής και κάλυψης. Η κατεύθυνση και το μέλλον του κοινωνικού κράτους υπό τις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης και της έντασης του διεθνούς οικονομικού ανταγωνισμού, της ανεργίας και της όξυνσης των κοινωνικών προβλημάτων αποτελεί ένα ανοικτό, προς εξέταση ζήτημα (Γράβαρης, 1997).

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι εξελίξεις σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας σηματοδοτούν την απαρχή μιας νέας εποχής. Τα επιτεύγματα της τεχνολογίας, η πρόοδος σε όλες τις επιστήμες, καθώς και η οικονομική αναδιάρθρωση σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή όλων των ανθρώπων και στους όρους συγκρότησης των κοινωνιών τους. Οι ποικίλες αλλαγές αυτές προσφέρουν πολλά στην πρόοδο του ανθρώπινου πολιτισμού, δημιουργούν όμως και νέες ανάγκες και προκαλούν την εμφάνιση νέων προβλημάτων (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Συνεπακόλουθα, οι ανακατατάξεις στον κοινωνικό χώρο είναι μεγάλες και προκαλούν αλλαγές και στους τρόπους παρέμβασης για την αντιμετώπιση των κοινωνικών κραδασμών και των κοινωνικών ανισοτήτων που εμφανίζονται με νέα μορφή (Σακελλαρόπουλος, 2013). Στα πλαίσια αυτά, αλλάζουν και οι αντιλήψεις καθώς και πρακτικές για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής (Spicker, 2004).

Οι νέες κατευθύνσεις σχετικά με την κοινωνική πολιτική οφείλονται όχι μόνο στις νέες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί, αλλά και στην κρίση του κράτους πρόνοιας στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες. Η κρίση του κράτους πρόνοιας παρουσιάστηκε κατά τη δεκαετία του 1970 και οφείλονταν κατά κύριο λόγο στην παρατεταμένη οικονομική κρίση (Spicker, 2004).

Η άρθρωση των βασικών πυλώνων του κοινωνικού κράτους και της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα, έλαβε χώρα με σημαντική καθυστέρηση σε

σχέση με άλλες δυτικές χώρες και με χαρακτηριστική υπανάπτυξη των αρμόδιων υπηρεσιών (Σκουτέλης, 1993).

1.1 Ορισμός Κοινωνικού Κράτους

Το άρθρο 25 του ελληνικού Συντάγματος αναφέρει ότι «τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους». Μέσα από αυτή την φράση στην ουσία προσδιορίζεται η έννοια και η αρχή του κοινωνικού κράτους. Το κοινωνικό κράτος κατοχυρώθηκε μεταπολιτική στα περισσότερα συντάγματα των δυτικών χωρών, έστω και με διαφορετική διατύπωση.

Το κοινωνικό κράτος δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στο φιλελεύθερο μοντέλο του αστικού κράτους άλλα στην ουσία μια μετάλλαξη του. Στα προσδιοριζόμενα καθήκοντα του το κράτος συμπεριλαμβάνει την προστασία και την λειτουργία της ατομικής ιδιοκτησίας στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς. Το κοινωνικό κράτος εμφανίζεται για να καλύψει τα κενά του φιλελεύθερου, το οποίο είχε υιοθετήσει στα πλαίσια του φιλελεύθερου μοντέλου το κράτος απέχει από την παρέμβαση στην οικονομία. Το κράτος δηλαδή, στην δεδομένη περίπτωση για να εξασφαλίσει τις συνθήκες της κοινωνικής αναπαραγωγής, επεκτείνει τη δράση του και παρεμβαίνει άμεσα στην οικολογία και την κοινωνία. Η έννοια του κοινωνικού κράτους γεννήθηκε μέσα από τις επιστήμες της πολιτικής και οικονομικής και αποτέλεσε κριτήριο άσκησης κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής, αγωνίζεται δε για να αποκτήσει κανονιστικό περιεχόμενο, δικές της καταστατικές αρχές με δεσμευτική δύναμη και διακριτά πεδία και λειτουργίες (Spicker, 2004).

Όπως προαναφέρθηκε και πιο πάνω το κοινωνικό κράτος είναι η μετεξέλιξη του φιλελεύθερου και όχι αντικατάσταση του, για αυτό το λόγο τα δικαιοπρακτικά γνωρίσματα δεν έχουν παραμεριστεί ή περιοριστεί, αλλά ενυπάρχουν στο κοινωνικό κράτος δημιουργώντας μια νέα κρατική μορφή. Με αυτόν τον τρόπο το περιεχόμενο της αρχής του κράτους δικαίου λαμβάνει διαφορετικά χαρακτηριστικά στην βάση των σύγχρονων κοινωνικών δεδομένων κοινωνικών δεδομένων, ούτως ώστε το κράτος πέρα από το σκοπό του δικαίου να προτάσσει και άλλους όπως αυτούς της ευημερία και της κοινωνική δικαιοσύνη (Καρβούνης, 2004).

Εν κατακλείδι, το κοινωνικό κράτος δεν αποτελεί αποτέλεσμα επαναστατική ανατροπή, αλλά αποτελεί σύστημα που εξήχθη στα όρια του οικονομικού μοντέλου του φιλελευθερισμού, από τα θεμελιακά ιδεολογικά πλαίσια του οποίου, δεν ήθελε ούτε τέθηκε ποτέ ζήτημα απομάκρυνση του.

Χαρακτηριστικά υπάρχουν κράτη πρόνοιας, όπως οι Η.Π.Α., η Αυστραλία η Ζηλανδία, τα οποία δεν χαρακτηρίζονται ως κοινωνικά κράτη. Υπάρχουν όμως και κοινωνικά κράτη που δεν είναι κράτη πρόνοιας, γεγονός που αφορά τις χώρες του «Τρίτου κόσμου», στα συντάγματα των οποίων θεσπίζονται κοινωνικά δικαιώματα, χωρίς ωστόσο οι οικονομικές προϋποθέσεις να το επιτρέπουν. Επομένως, γίνεται πρόδηλο ότι το κοινωνικό κράτος αποτυπώνει μια δεδομένη θεσμική μορφή κράτους πρόνοιας, όπως αυτή κατασκευάστηκε σε χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης, στις οποίες κατοχυρώνεται θεσμικά ή παρεμβατικά η λειτουργία του κράτους που έχει ως σκοπό την άσκηση κοινωνικής πολιτικής (Spicker, 2004).

Οι όροι κράτος πρόνοιας και κοινωνικό κράτος χρησιμοποιούνται συχνά ως ταυτόσημοι, όμως ορθότερο είναι να αναδεικνύεται το διαφορετικό εννοιολογικό τους περιεχόμενο. Ο όρος κράτος πρόνοιας αναφέρεται, κατά περιγραφικό τρόπο, σε εκείνη τη μορφή καπιταλιστικού κράτους που δρα μέσω της παροχικής, κοινωνικής διοίκησης, με σκοπό την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και τη συστηματική κάλυψη κοινωνικών κινδύνων και αναγκών των πολιτών. Η διεθνής επικράτηση του όρου κράτος πρόνοιας στη μεταπολεμική περίοδο εκφράζει ακριβώς τη διεύρυνση της παρεμβατικής, ρυθμιστικής και παροχικής λειτουργίας του κράτους στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες (Ρομπόλης, & Χλέτσος, 1995).

Το κράτος πρόνοιας αποτελεί εκείνη τη μορφή κράτους που συμπεριλαμβάνει μεταξύ των θεμελιωδών σκοπών του την αρχή της κοινωνικής δικαιοσύνης και παρεμβαίνει στον οικονομικό χώρο προκειμένου να αναδιανήμει στους πολίτες ένα μερίδιο του εθνικού εισοδήματος και να εγγυηθεί ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης. Ο όρος κράτος πρόνοιας ανταποκρίνεται λοιπόν σε μια συγκεκριμένη, ιστορικά προσδιορισμένη μορφή οργάνωσης της σχέσης κράτους και κοινωνίας (Καρβούνης, 2004).

Η γένεση του κράτους πρόνοιας υπήρξε αποτέλεσμα μιας σταδιακής μεταρρυθμιστικής διαδικασίας, που δεν επαγγελλόταν την ανατροπή του συστήματος της ελεύθερης οικονομίας, αλλά αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση των ελλειμμάτων

και των αδυναμιών του. Ο πλήρης διαχωρισμός της πολιτικής από την οικονομία και την ιδιωτική κοινωνία σχετικοποιείται. Η διαμόρφωση της «μεικτής οικονομίας» ή «κοινωνικής οικονομίας της αγοράς» συνεπάγεται ότι παράλληλα με την αναγνώριση της λειτουργίας της ιδιωτικής οικονομίας και της ελεύθερης δράσης των ιδιωτών αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα μιας μόνιμης πολιτικής παρέμβασης, με σκοπό την αποτροπή κρίσεων στην αναπαραγωγή του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος (Καρβούνης, 2004).

Το κράτος πρόνοιας παρεμβαίνει στην οικονομία με σκοπό την ενίσχυση της απασχόλησης, διασφαλίζει βασικές κοινωνικές υπηρεσίες όπως η εκπαίδευση, η κοινωνική ασφάλιση και η υγειονομική προστασία και κατοχυρώνει ένα κοινωνικό δίκτυο ασφάλειας μέσω της εγγύησης ενός ελάχιστου βιοτικού επιπέδου. Υπό μια παρεμφερή οπτική, το κράτος πρόνοιας ορίζεται ως ένα σύνολο θεσμών που διασφαλίζουν την ενεργοποίηση της κρατικής εξουσίας για το μετασχηματισμό της αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού και τη συντήρηση του μη εργαζόμενου πληθυσμού σε μια καπιταλιστική κοινωνία (Ρομπόλης, & Χλέτσος, 1995).

1.1.1 Κοινωνικές Προϋποθέσεις του Κοινωνικού Κράτους

Η κυριαρχία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής ωθεί σε μια πρωτόγνωρη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, της επιστήμης και της τεχνολογίας και σε μια γενικότερη εμπέδωση στις συλλογικές νοοτροπίες της δυνατότητας του βιομηχανικού πολιτισμού για συνεχή πρόοδο. Ταυτόχρονα κυοφορεί στο εσωτερικό του αντιφάσεις που πολύ σύντομα αναδεικνύονται στο ιστορικό προσκήνιο (Mazower, 2001).

Η επέκταση και καθιέρωση της βιομηχανίας ως βασικής μονάδας παραγωγής (κλωστοϋφαντουργία, βαμβακοβιομηχανία κλπ) κατά πρώτο λόγο μετέτρεψε σε μισθωτούς εργάτες την πλειοψηφία των αγροτών γης και κατά δεύτερο λόγο η συνεχής εκμηχάνιση της παραγωγής συντελεί στην αποειδίκευση της παλιάς ειδικευμένης εργασίας της μανιφακτούρας (ο λουδισμός είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της υποδοχής των τεχνιτών στις τεχνολογικές καινοτομίες). Ταυτόχρονα η ανάδυση της σύγχρονης μεγαλούπολης ως κέντρου παραγωγικών δραστηριοτήτων, έδρας της διοίκησης και τόπου κατοικίας, πραγματοποιείται χωρίς πολεοδομικό σχεδιασμό, με έλλειψη δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης, καθαριότητας και

αισθητικής των δρόμων και των κτιρίων. Η κοινωνική διαίρεση προβάλλεται στο χώρο για πρώτη φορά τόσο έντονα με τη διάκριση σε εργατικές και αστικές περιοχές. Οι άθλιες συνθήκες ζωής για την κοινωνική πλειοψηφία εγκυμονούν μεταδοτικές ασθένειες και νόσους (τύφος, χολέρα) (Mazower, 2001).

Η μαζική φτώχεια παίρνει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: ευρεία έκταση που αφορά ολόκληρους πληθυσμούς, ένταση καθώς είναι διαρκής και η προέλευση της είναι η εργασία και όχι η έλλειψή της όπως παλιότερα (Ewald, 2000). Το 1847 στην Πρωσία ο πληθυσμός είχε σταματήσει να τρέφεται με ψωμί και βασιζόταν στις πατάτες (Mazower, 2001).

Η εξαθλίωση αποτελεί γενεσιουργό αιτία κοινωνικών φαινομένων όπως ο αλκοολισμός, η έξαρση της εγκληματικότητας, της πορνείας και της παιδοκτονίας, η διάχυση της βίας. Το ασφυκτικό κοινωνικό πλαίσιο ωθεί μεγάλα τμήματα της μισθωτής εργασίας στην υιοθέτηση συγκρουσιακών πρακτικών. Οι αυθόρμητοι και μεμονωμένοι αγώνες καταστέλλονται από την αστυνομία και το στρατό αρχικά, όμως σταδιακά μετασχηματίζονται σε οργανωμένο πολιτικό αγώνα μέσω των πρώτων μαζικών εργατικών συνδικάτων και πολιτικών κομμάτων (χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το κίνημα των χαρτιστών στην Αγγλία 1835 - 1845), σε ένα μόνιμο κοινωνικοπολιτικό φορέα πίεσης προς την εργοδοσία, για αύξηση των μισθών και βελτίωση των συνθηκών εργασίας και προς το κράτος για πολιτικά δικαιώματα και ανάπτυξη δομών κοινωνικής πολιτικής. Εξάλλου ο μαρασμός των συντεχνιών και των δομών αλληλοβοήθειας και υποστήριξης των μελών που είχε αναπτυχθεί στους κόλπους των συντεχνιών, καθώς και η βίαια αστικοποίηση που απομάκρυνε εκατομμύρια ανθρώπους από τις τοπικές κοινότητες και τα άτυπα δίκτυα κοινωνικής προστασίας, ωθεί το εργατικό κίνημα στην ανάπτυξη μορφών συλλογικής κάλυψης των αναγκών αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης (Ewald, 2000, Mazower, 2001).

Σταδιακά μέσα από τους αλληπάλληλους αγώνες του εργατικού κινήματος κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, αναγκάζεται το φιλελεύθερο κράτος να υιοθετήσει κοινωνικές πολιτικές και να παραχωρήσει περισσότερα πολιτικά δικαιώματα. Παράλληλα η όξυνση του ανταγωνισμού μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και η ανάγκη προστασίας της εθνικής βιομηχανίας και οικονομίας απέναντι στην έκθεση στο διεθνή ανταγωνισμό, προσανατολίζει την κρατική πολιτική στην ενεργό παρέμβαση στην οικονομία (Καρβούνης, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 Κοινωνική Πολιτική

Η έννοια της κοινωνικής πολιτικής αποτελείται τόσο σε ένα σύνολο μορφών και μεθόδων κοινωνικής δράσης και παρέμβασης, όσο και από ένα αντικείμενο μελέτης και επιστημονικής ανάλυσης των τμημάτων της πολιτικής που την συνθέτουν. Για αρκετούς μελετητές το πεδίο της κοινωνικής πολιτικής αποτελεί ένα διακριτό επιστημονικό αντικείμενο, σήμερα γίνεται ευρύτερα αποδεκτό ότι πρόκειται για ένα διεπιστημονικό τμήμα. Έτσι μέσα από αυτό το σκεπτικό του διεπιστημονικού η ανάπτυξη και η μελέτης της κοινωνικής πολιτική για την ανάπτυξη του θεωρητικού της υπόβαθρου, των μεθόδων έρευνας, της ανάλυσης και της παρέμβασης στην πράξη, αντλεί εργαλεία από όλο το φάσμα άλλων κοινωνικών επιστημών. Όπως η κοινωνιολογία, η δημογραφία, η νομική, η πολιτική και η οικονομική επιστήμη, η κοινωνική ανθρωπολογία, η κοινωνική ψυχολογία, η οικολογία, η στατιστική και πιθανόν κάποιες ακόμα. Πρακτικά αυτός ο διεπιστημονικός καλύπτει και εκφράζεται στοιχεία συνεργασίας διαφορετικών επιστημόνων και ειδικών για τον σχεδιασμό και την υλοποίησή της κοινωνική πολιτικής. Για παράδειγμα για την σχεδίαση και υλοποίηση μέτρων καταπολέμησης της μακροχρόνιας ανεργίας των νέων ή για την δημιουργία ενός κέντρου υποστήριξης ατόμων με αναπηρία είναι απαραίτητος ο συνδυασμός κοινωνιολόγων, πολιτικών επιστημόνων, οικονομολόγων, γιατρών, κοινωνικών λειτουργών (Στασινοπούλου, 2003).

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του συνδυασμού έγκειται στην αντίληψη των στόχων της συγκεκριμένης δράσης, αλλά και των ευρύτερων στόχων της κοινωνικής πολιτικής, για την υλοποίηση των οποίων απαιτούνται στις περισσότερες των περιπτώσεων εξειδικευμένες γνώσεις, ακόμα και για τους τεχνικούς. Για παράδειγμα, προκειμένου οι εγκαταστάσεις να είναι προσβάσιμες σε άτομα με αναπηρία όπως για παράδειγμα πρέπει οι κατασκευαστές να γνωρίζουν τις ειδικές προδιαγραφές και τεχνικές για την δημιουργία αυτών των χώρων όπως η κλίση που πρέπει να έχουν οι ράμπες, το άνοιγμα των θυρών στους ανελκυστήρες και τα δωμάτια για να κινούνται τα αμαξίδια των κινητικά αναπήρων (Στασινοπούλου, 2003).

Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της κοινωνικής πολιτικής αποτελεί προϋπόθεση της στενής συνεργασία ανθρώπων και συχνά την λειτουργία τους ως ομάδα ώστε μια δράση κοινωνική πολιτική να στεφτεί με επιτυχία. Στοιχείο που δεν διακρίνεται για

την απλότητα του, οι άνθρωποι με διαφορετικές ειδικότητες και γνώσεις έχουν εργαστεί και να λειτουργούν σε συγκεκριμένα πλαίσια, επιστημονικής πρακτικής και δεοντολογίας. Αν μάλιστα υπολογιστεί στην ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης οι χρήστες των υπηρεσιών, ή εκπροσώπους τους τότε η προσπάθεια γίνεται ακόμα πιο δύσκολη. Ακόμα και λόγω του ότι αποτελεί κάθε προσπάθεια κοινωνικής πολιτικής για μία ζωντανή και δυναμική κατάσταση αλληλεπίδρασης και αυτογνωσίας, η οποία διαμορφώνεται μέσα από διαδικασίες συναίνεσης και σύγκρουσης. Αυτός ο σύνθετος και δυναμικός χαρακτήρας της την καθιστά ως ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα τόσο στον ορισμό όσο και στην οριοθέτησή της τόσο στην πράξη, σε σχέση με άλλες πολιτικές. Όσο και ως αντικείμενο επιστημονικής ανάλυσης, σε σχέση με τις άλλες κοινωνικές επιστήμες οι οποίες συνδυάζουν τον διεπιστημονικό της χαρακτήρα. Μέσα από αυτήν την διαδικασία έγινε μια προσπάθεια να προσδιοριστεί η δυσκολία προσδιορισμού του ορισμού της κοινωνικής πολιτικής άλλα και αυτών που συναντάμε στα πλαίσια της επιστημονικής ανάλυσης, αλλά και στην ασκούμενη πολιτικής (Στασινοπούλου, 2003).

2.1.1 Μορφές Κοινωνικού Κράτους – Κοινωνικής Πολιτικής

Το κράτος πρόνοιας εμπεριέχεται στην οικονομία με σκοπό την ενίσχυση της απασχόλησης, εξασφαλίζει βασικές κοινωνικές υπηρεσίες όπως η εκπαίδευση, η κοινωνική ασφάλιση και η υγειονομική προστασία και προϋποθέτει ένα κοινωνικό δίκτυο ασφάλειας μέσω της εγγύησης ενός ελάχιστου βιοτικού επιπέδου. Μέσα από την ίδια οπτική, το κράτος πρόνοιας ορίζεται ως ένα σύνολο θεσμών που εξασφαλίζουν την ενεργοποίηση της κρατικής εξουσίας για το μετασχηματισμό της αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού και τη συντήρηση του μη εργαζόμενου πληθυσμού σε μια καπιταλιστική κοινωνία (Spicker, 2004).

Ακόμα θα μπορούσε να αναφερθεί ότι το κοινωνικό κράτος αποτελεί ένα μέρος, μιας συγκεκριμένης μορφής θεσμικής οργάνωσης του κράτους πρόνοιας, που πρώτα δημιουργήθηκε στις χώρες της δυτικής ηπειρωτικής Ευρώπης και αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο της τα ιδιαίτερα οργανωτικά και κανονιστικά χαρακτηριστικά. Αν οι παραπάνω προσδιορισμοί αποτελούν στοιχεία της έννοια του κράτους πρόνοιας, ως μιας ιστορικά καθορισμένης μορφής του καπιταλιστικού

κράτους με συγκεκριμένες οικονομικές και κοινωνικές λειτουργίες, ο όρος του κοινωνικού κράτους, ο οποίος εκφράζει μέσω μιας συγκεκριμένη συνταγματική, νομοθετική και διοικητική - οργανωτική τυποποίηση των παροχών και ρυθμιστικών μηχανισμών του κράτους (Spicker, 2004).

Μέσα από την παραπάνω ανάλυση δεν θα μπορούσαμε να τα ταυτίσουμε την έννοια του κράτους πρόνοιας ως κοινωνικού κράτους. Το κράτος πρόνοιας αντιδιαστέλλεται, από πολιτειολογική σκοπιά, από το πρώιμο φιλελεύθερο κράτος. Η αντικατάσταση των παραδοσιακών θεσμών αλληλεγγύης και φιλανθρωπίας από κρατικά οργανωμένους θεσμούς κοινωνικής ασφάλειας συνιστά υπέρβαση του ωφελμιστικού φιλελεύθερου ατομικισμού. Από την άλλη πλευρά, η διαμόρφωση του κοινωνικού κράτους, ως συγκεκριμένου προτύπου θεσμικής οργάνωσης του κράτους πρόνοιας, προσδιορίζεται από τη συνταγματοποίηση και τη συστηματική κανονιστική οργάνωση των μηχανισμών κοινωνικής ασφάλειας και μπορεί χρονικά να προσδιοριστεί σε μετέπειτα στάδιο από την αρχική εμφάνιση του κράτους πρόνοιας (Spicker, 2004).

2.1.2 Μοντέλα Κράτους Πρόνοιας

Η διαμόρφωση των περισσότερων εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας δεν χαρακτηρίζονται από μια διαρκή μετάβαση και γραμμική εξέλιξη, ή ενός εκ των προτέρων θεμελιωμένου κρατικού σχεδίου, αλλά ήταν απόρροια ποικίλων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραμέτρων, καθώς και των οργανωμένων πιέσεων επιμέρους κοινωνικών ομάδων και συμφερόντων. Μια εν συνεχεία ταξινόμηση των κρατών πρόνοιας ανά μοντέλο διευκολύνει πάντως την ανάλυση της θεσμικής οργάνωσης του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας κάθε χώρας, μέσα από την ένταξη σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινών αρχών διοικητικής οργάνωσης και νομοθετικών αρχών. Η φυσιογνωμία κάθε μοντέλου κράτους πρόνοιας αντιστοιχεί σε ένα σύστημα θεσμικών ρυθμίσεων με προσδιορισμένα χαρακτηριστικά. Τα κυριότερα κριτήρια που μπορούν να αξιοποιηθούν για τον προσδιορισμό της θεσμικής οργάνωσης κάθε τύπου κράτους πρόνοιας είναι, αρχικά το ποσοστό κάλυψης του πληθυσμού, δεύτερον, το είδος των παροχών και, τέλος ο

τρόπος χρηματοδότησης του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας (Γιαννακόπουλος, 2005).

Παρ' όλα αυτά η κατηγοριοποίηση των μοντέλων κράτους πρόνοιας υπάρχει δυνατότητα να γίνει με γνώμονα μια σειρά άλλων κριτηρίων. Αυτή μπορεί να είναι η ταξινόμηση που επιχειρείται με γνώμονα το ύψος των δαπανών την στόχευση κατανομής των δαπανών. Ωστόσο η αξιολόγηση των κρατών πρόνοιας ανάλογα με τα προϋπολογισθέντα ποσά αφ' ενός προϋποθέτει ότι όλες οι δαπάνες είναι όμοιες, πράγμα που δεν αληθεύει και αφ' ετέρου παραγνωρίζει ότι οι χαμηλές δαπάνες σε συγκεκριμένους τομείς κοινωνικής πολιτικής μπορεί να προκύπτουν από μειωμένες ανάγκες στον τομέα αυτό, ως αποτέλεσμα για παράδειγμα της επίτευξης συνθηκών μηδενικής ανεργίας (Γιαννακόπουλος, 2005).

Ακόμα έχουν χρησιμοποιηθεί ως κριτήρια κατατάξεις του κοινωνικού κράτους ο μηχανισμός χρηματοδότησης, είτε μέσω ασφαλιστικών εισφορών είτε μέσω της φορολογίας είτε μέσω μεικτών συστημάτων και επίσης με βάση το είδος και την ποιότητα των παρεχόμενων χρηματικών ενισχύσεων και των υπηρεσιών, η λογική της κατανομής τους και οι πληθυσμιακές ομάδες στις οποίες απευθύνονται (Γιαννακόπουλος, 2005).

Μια θεμελιακή ταξινόμηση μοντέλων κοινωνικής προστασίας με κριτήριο το εύρος της κρατικής παρέμβασης υιοθετήθηκε από τον Titmuss, ο οποίος διέκρινε μεταξύ υπολειμματικού θεσμικού-αναδιανεμητικού και μοντέλου επιδόσεων (Γιαννακόπουλος, 2005):

- § Στο υπολειμματικό μοντέλο, ο ρόλος του κράτους πρόνοιας είναι περιορισμένος στην εξασφάλιση ενός «δικτύου ασφάλειας», το οποίο ενεργοποιείται στις περιπτώσεις που οι μηχανισμοί της ελεύθερης αγοράς και η οικογένεια δεν έχουν την δυνατότητα να καλύψουν ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης. Το βασιζόμενο στη φιλοσοφία του *laissez-faire* υπολειμματικό μοντέλο αφορά μηχανισμούς επιλεκτικής κάλυψης, ύστερα από έλεγχο των εισοδημάτων και των αναγκών των δικαιούχων.
- § Στο θεσμικό - αναδιανεμητικό μοντέλο, η κοινωνική πολιτική έχει ως στόχο την καθολική κάλυψη των αναγκών, πέραν από τους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς. Κριτήριο για την παρέμβαση του κράτους πρόνοιας δεν συνιστά η εργασιακή επίδοση αλλά η ύπαρξη ανάγκης.

§ Και τα κριτήρια του Titmuss στο βιομηχανικό μοντέλο επιδόσεων οι κοινωνικές ανάγκες καλύπτονται στην βάση της παραγωγικότητας και τις επιδόσεις στην εργασία, ακολουθώντας την αρχή της αξιοκρατίας και το επαγγελματικό status.

Σύμφωνα με το υπολειμματικό μοντέλο, η κάλυψη των αναγκών πρέπει να γίνεται μέσα από τους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς και της οικογένειας. Ο ρόλος του κράτους είναι επικουρικός. Στόχος είναι η παροχή βοήθειας σε ευπαθή μέλη της κοινωνίας για την αποφυγή της εξαθλίωσης. Η κάλυψη είναι επιλεκτική και αναπτύσσονται συστήματα για την εξακρίβωση της οικονομικής κατάστασης και των πραγματικών αναγκών. Οι υποστηρικτές του τονίζουν την οικονομία πόρων που επιτυγχάνεται μέσω της ορθολογικής αξιοποίησής τους εκεί όπου υπάρχει πραγματική ανάγκη, καθώς και την προαγωγή της ατομικής πρωτοβουλίας και της ελεύθερης επιλογής. Αντίθετα, οι υποστηρικτές του θεσμικού μοντέλου ασκούν κριτική, επισημαίνοντας την επικέντρωση στη θεραπεία και όχι στη πρόληψη, την αδυναμία κάλυψης των αναγκών μέσα από τους μηχανισμούς της αγοράς και τον κοινωνικό στιγματισμό όσων προσφεύγουν στις κοινωνικές υπηρεσίες (Γετίμης, & Γραβάρης, 1993).

Με βάση το θεσμικό - αναδιανεμητικό μοντέλο, η κάλυψη θα πρέπει να είναι καθολική. Η παροχή υπηρεσιών προς όλους τους πολίτες θεωρείται δικαίωμα τους. Στόχος είναι η επίτευξη κοινωνικής συνοχής και η προαγωγή πρωτοβουλιών αυτοβοήθειας και αλληλεγγύης. Στην αξία του ατομικισμού αντιτάσσεται το αίσθημα της συλλογικής ευθύνης. Οι υποστηρικτές του υπολειμματικού μοντέλου ασκούν κριτική, τονίζοντας τη σπατάλη πόρων και τη μη αξιοποίησή τους εκεί όπου υπάρχει πραγματική ανάγκη (Γετίμης, & Γραβάρης, 1993).

Αυτά τα δύο κύρια μοντέλα πρόνοιας αποτελούσαν, για πολύ καιρό, τους δύο αντίθετους πόλους σε σχέση με την προσέγγιση της κοινωνικής πολιτικής, με αποτέλεσμα έντονες θεωρητικές αντιπαραθέσεις μεταξύ των υποστηρικτών τους. Σήμερα, μετά από τις θεωρητικές διαμάχες, οι οποίες βασιζόνταν κυρίως σε ηθικά και ιδεολογικά επιχειρήματα, υπάρχει μία νέα κατεύθυνση. Η αντιπαραθεση επιλεκτικής και καθολικής κάλυψης είναι ξεπερασμένη. Η πραγματικότητα έχει δείξει ότι πάντοτε υπήρχε μίγμα μέτρων της μιας και της άλλης μορφής. Στις μέρες μας αντικείμενο προβληματισμού είναι η αναζήτηση νέων μορφών διαπλοκής και συνύπαρξης

κρατικού και ιδιωτικού χώρου παροχής κοινωνικών υπηρεσιών (Γετίμης, & Γραβάρης, 1993).

Ο επιστημονικός διάλογος για τα μοντέλα του κράτους πρόνοιας έφερε στην επιφάνεια πέρα από τους τρεις κόσμους του Esping-Andersen τουλάχιστον άλλες τρεις κατηγορίες κράτους πρόνοιας: Το ιδιόμορφο, υπό μετάβαση καθεστώς των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης, το οποίο έχει αποκληθεί «μετακομμουνιστικός συντηρητικός κορπορατισμός», το ονκογενειοκεντρικό, κομφουκιανό πρότυπο της Ιαπωνίας και των νέων βιομηχανικών χωρών της Ανατολικής Ασίας και το νοτιοευρωπαϊκό πρότυπο, στο οποίο κατατάσσεται και η Ελλάδα (Γετίμης, & Γραβάρης, 1993).

Το νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο κράτους πρόνοιας (latin-rim model) χαρακτηρίζεται αρχικά από τις σημαντικές ομοιότητες προς τα δομικά στοιχεία του συντηρητικού-κορπορατιστικού μοντέλου, στο οποίο υπάγονται οι κεντροευρωπαϊκές χώρες. Ειδικότερα, ακολουθεί το βισμαρκιανό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, η χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας που αντλούνται κατά κύριο λόγο από τις εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων, η κοινωνική πρόνοια προσδιορίζεται κατά βάση από την αρχή της επικουρικότητας και τα κοινωνικά δικαιώματα καταγράφονται στο Σύνταγμα και οργανώνονται θεσμικά με υψηλό βαθμό κανονιστικής τυποποίησης (Γετίμης, & Γραβάρης, 1993).

Ωστόσο το νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο διακρίνεται από σημαντικές διαφορές από το κεντροευρωπαϊκό, με κριτήρια πρωτίστως την αποτελεσματικότητα και το εύρος της κοινωνικής προστασίας. Η σχετική υπανάπτυξη του κράτους πρόνοιας, η επιλεκτική εφαρμογή της νομοθεσίας από την κοινωνική διοίκηση, ο ιδιαίτερος ρόλος της οικογένειας στην παροχή φροντίδας, η πολυδιάσπαση και η συντεχνιακή λειτουργία των φορέων κοινωνικής προστασίας διακρίνουν την δομή του νοτιοευρωπαϊκού μοντέλου. Ακολούθως οριοθετούνται αυτά τα επτά διακριτικά γνωρίσματα του μοντέλου αυτού (Γετίμης, & Γραβάρης, 1993):

- Τη σημαντικότητα των εισοδηματικών μεταβιβάσεων και την εσωτερική πόλωση των συστημάτων αναπλήρωσης εισοδήματος. Την ανισόροπη κατανομή της προστασίας σε όλο το φάσμα των ασφαλιστικών κινδύνων, που εκδηλώνεται κατά κύριο λόγο με την υπερπροστασία προς τον κίνδυνο του

γήρατος και την υπανάπτυξη των οικογενειακών παροχών και της δημόσιας στεγαστικής πολιτικής.

- Αντίθετα προς την έντονη πολυδιάσπαση των συστημάτων αναπλήρωσης εισοδήματος με βάση τον ασφαλιστικό δεσμό, παρατηρείται μια αντίληψη καθολικότητας ως προς τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης.
- Την ισχυρή διαπλοκή δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στους τομείς που αφορούν την υγεία και την πρόνοια.
- Την χωρίς διάθεση κάλυψης της πελατειακής συμπεριφορά της κοινωνικής διοίκησης.
- Τη ελάχιστη αποδοτικότητα των κοινωνικών παροχών.
- Την ανισοκατανομή των βαρών στις επιμέρους επαγγελματικές ομάδες, τόσο εξαιτίας της πολυδιάσπασης των νομικών καθεστώτων όσο και λόγω της μεγάλης διάστασης που έχει η παραοικονομία.

Η ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων του νοτιοευρωπαϊκού προτύπου έχει μεγάλη σημασία όχι απλώς ενόψει του αντικείμενου της συγκεκριμένης εργασίας για το ελληνικό σύστημα κοινωνικού κράτους, αλλά και ενόψει της εν εξελίξει διαδικασίας μεταρρύθμισης των κρατών πρόνοιας στην ευρωπαϊκή ήπειρο, μπροστά στα νέα δεδομένα της μεταβιομηχανικής εποχής, αλλά και λόγω στις επιπτώσεις της οικονομική κρίσης σε ευρωπαϊκό και ακόμα εντονότερα σε ελληνικό επίπεδο. Είναι προφανές ότι η μεταρρύθμιση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας στις χώρες της Νότιας Ευρώπης έχει διαφορετική αφετηρία συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι προϋποθέτει τον εξορθολογισμό τους.

Το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο.

Πέρα από τις θεσμικές και οργανωτικές διαφορές που παρουσιάζουν τα εθνικά συστήματα κοινωνικού κράτους, των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχουν παρόλα αυτά και κοινά χαρακτηριστικά, τα οποία συγκροτούν ένα κοινωνικό μοντέλο διακριτό από το πρότυπο κοινωνικής προστασίας άλλων αναπτυγμένων χωρών όπως αυτά των Η.Π.Α. και της Ιαπωνίας. Στην αυτή της λογικής, το λεγόμενο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο είναι απόρροια της ανάδειξη ορισμένων κοινών αρχών και αξιών ως προς τη λειτουργία του κράτους πρόνοιας στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτές είναι διακριτές μέσα από αρχές και αξίες διακρίνονται στη οικονομία της αγοράς με ένα ισχυρό δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας

και αλληλεγγύης. Στα θεμέλια του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου περιλαμβάνονται αξίες όπως ιδίως η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία των συλλογικών διαπραγματεύσεων, η οικονομία της αγοράς, η ισότητα ευκαιριών για όλους και η κοινωνική ευημερία και αλληλεγγύη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1993, 1994).

Η βάση αντίληψης του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στηρίζεται στην εξισορρόπηση μεταξύ ανταγωνιστικότητας και κοινωνικής αλληλεγγύης. Ειδικότερα το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο συγκροτείται από τα εξής κοινά χαρακτηριστικά (Γετίμης, & Γραβάρης, 1993):

- Από την κατοχύρωση συγκεκριμένων ελάχιστων προδιαγραφών ως προς τις εργασιακές σχέσεις, ενώ αντίθετα στο αμερικάνικο μοντέλο επικρατεί σχεδόν πλήρης ελευθερία ως προς τις συμβάσεις που διέπουν τις εργασιακές σχέσεις.
- Από την δεδομένη πρόσβαση, για σχεδόν όλους τους πολίτες, σε δημόσιες υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης, υγείας, πρόνοιας και πολιτισμού, σε αντίθεση με το αμερικάνικο μοντέλο που κυριαρχεί ποσοτικά και ποιοτικά ο ιδιωτικός παράγοντας.
- Από την εξασφάλιση των εργαζομένων από κινδύνους μέσω συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και, επικουρικά, με την παρέμβαση γενικών συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας, σε αντίθεση με το αμερικάνικο μοντέλο που κυριαρχεί η ιδιωτική ευθύνη.

Οι διαφορές μεταξύ του ευρωπαϊκού και του αμερικάνικου μοντέλου θα μπορούσε να αναφερθεί ότι έχουν να κάνουν στη διαφορετική αντίληψη σχετικά με την υφή της εργασίας και της κοινωνικής προστασίας. Σε αντίθεση προς την αμερικάνικη αντίληψη, η ευρωπαϊκή διάσταση δεν εντάσσει την εργασία στο ίδιο επίπεδο με τους υπόλοιπους παραγωγικούς συντελεστές και διαφοροποιεί την αγορά εργασίας από τις υπόλοιπες αγορές. Αντίστοιχα, στην Ευρώπη η κοινωνική προστασία αντιμετωπίζεται αποτελεί στοιχείο που συνυπάρχει με τη λειτουργία της οικονομίας, αναγκαίο για την οικονομική ανάπτυξη και την μεγαλύτερη παραγωγικότητα. Παράλληλα, το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο στρέφεται προς το δημόσιο χαρακτήρα του συστήματος κοινωνικών παροχών, στην καθολική πρόσβαση

και στην αυξημένη κρατική χρηματοδότηση του συστήματος μέσω της γενικής φορολογίας (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Οι ποιοτικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στην σύγκριση του ευρωπαϊκού και του αμερικάνικου μοντέλου θα ήταν ωστόσο χωρίς βάση να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι οι χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου μπορούν πράγματι να υπαχθούν σε ένα ενιαίο πρότυπο κοινωνικής προστασίας, δεδομένου ότι ακόμα και μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχουν οξείες διαφορές, τόσο ως προς το επίπεδο των κοινωνικών δαπανών όσο και ως προς τη θεσμική οργάνωση των εθνικών συστημάτων κοινωνικής οργάνωσης (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Θα ήταν καλύτερα να σταθούμε στην αντίληψη περί ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου στην πραγματικότητα στηρίζεται σε δύο στοιχεία: Αφ' ενός, στις θεμελιώδεις διαφορές που διαπιστώνονται μεταξύ Ευρώπης και Η.Π.Α. αναφορικά με την σχέση κράτους και αγοράς, καθώς και ως προς τη θεσμική οργάνωση και τη σημασία της κοινωνικής προστασίας. Αφ' ετέρου, στην ιδεολογική-πολιτική επιλογή των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προσεγγίσουν περισσότερο στην ευρωπαϊκή ενοποίηση ενισχύοντας τους μηχανισμούς κοινωνικής προστασίας και επιχειρώντας τη μια μεγαλύτερη σύγκλιση των επιμέρους εθνικών συστημάτων, με σκοπό τη δημιουργία ενός συμπαγούς ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου και ενός ανεπτυγμένου δικτύου κοινωνικής κοινότητας (Σακελλαρόπουλος, 2013).

2.2 Σύγχρονες Τάσεις για την Άσκηση Κοινωνικής Πολιτικής

Οι σύγχρονες τάσεις για την Κοινωνική Πολιτική διαμορφώνονται κάτω από την επίδραση διαφόρων οικονομικών και πολιτισμικών παραγόντων. Σήμερα, εξαιτίας της αυξημένης πολυπλοκότητας των αναγκών (σε συνθήκες κοινωνικής

κρίσης, φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού) και μετά την καταγγελία της κρίσης του κράτους πρόνοιας, η οποία οδήγησε στην αναδιάρθρωση των σχημάτων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, προωθούνται πλουραλιστικές μορφές οργάνωσης υπηρεσιών και υλοποίησης προγραμμάτων. Αναγνωρίζεται ότι η άσκηση κοινωνικών πολιτικών επηρεάζεται από πολιτισμικές, θεσμικές και άλλες κοινωνικές ιδιαιτερότητες των πληθυσμών στόχων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο (Ρομπόλης, & Χλέτσος, 1995).

Σε ότι αφορά τους αποδέκτες των κοινωνικών υπηρεσιών, περιορίζεται η επιδότηση, ως κύριο μέσο παρέμβασης και δίνεται έμφαση σε μέτρα κοινωνικής ένταξης και επανένταξης, με απώτερο στόχο τη μείωση της εξάρτησης και την ένταξη στην αγορά εργασίας. Το κέντρο βάρους μετατοπίζεται από την καταστολή στην πρόληψη και από την προσέγγιση της κοινωνικής παθολογίας στην αναζήτηση των προστατευτικών παραγόντων. Ακόμη, υπηρεσίες παρέχονται, όχι μόνο στα άτομα που χρήζουν άμεσης φροντίδας, αλλά και σε εκείνους που απαρτίζουν το άμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον, κυρίως υπηρεσίες πληροφόρησης και συμβουλευτικής (Spicker, 2004).

Στα πλαίσια του σύγχρονου προνοιακού πλουραλισμού και σχετικά με την οργάνωση της Κοινωνικής Πολιτικής, ως κυρίαρχο στοιχείο αναγάγετε η διαπλοκή του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Η αμιγώς κρατική παροχή υπηρεσιών περιορίζεται και αναζητείται νέα σχέση κρατικών και μη κρατικών φορέων. Ο ιδιωτικός χώρος και ο χώρος της ανεπίσημης φροντίδας στηρίζονται και αξιοποιούνται. Δίνεται έμφαση σε μορφές αυτοβοήθειας, ενώ αξιοποιούνται και τα άτυπα δίκτυα παροχής φροντίδας, η οικογένεια και η εθελοντική προσφορά (Καρβούνης, 2004).

Στα πλαίσια επίσημων στρατηγικών κοινωνικής πολιτικής, αναγνωρίζεται η σημασία της τοπικής κοινότητας, η οποία σε κάποιες περιπτώσεις υποκαθιστά τις επίσημες κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ σε άλλες περιπτώσεις τις πλαισιώνει και τις υποστηρίζει. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση καλείται να αναλάβει πρωτοβουλίες για την κάλυψη των τοπικών αναγκών, οι οποίες όμως πολλές φορές περιορίζονται από την έλλειψη θεσμικής κατοχύρωσης και οικονομικών πόρων. Η οικογένεια καλείται να καλύψει τα κενά σε υπηρεσίες. Παράλληλα, γίνονται προσπάθειες για την ευαισθητοποίηση και την εμπλοκή στην παροχή φροντίδας των άτυπων δικτύων,

μέσα στην κοινότητα (γειτονιά, φιλικό περιβάλλον). Ο ιδιωτικός κερδοσκοπικός τομέας επικεντρώνεται σε ορισμένες ευπαθείς ομάδες, όπως τρίτη ηλικία και απευθύνεται σε ορισμένες εισοδηματικές κατηγορίες (Καρβούνης, 2004).

Η οργάνωση της Κοινωνικής Πολιτικής και οι διαπλοκές των φορέων που παρέχουν υπηρεσίες διαφέρουν από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες και τις γενικότερες πολιτικές που κάθε κράτος ακολουθεί. Είναι όμως γενικό φαινόμενο ότι ο κρατικός τομέας στηρίζει άλλους φορείς, την ιδιωτική πρωτοβουλία, κερδοσκοπική και μη, τα άτυπα δίκτυα, την οικογένεια, τον εθελοντικό χώρο και την Τοπική Αυτοδιοίκηση και αναζητεί συνεργασία με αυτούς. Οικονομικοί λόγοι, οι αλλαγές στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και οι επιταγές για αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των υπηρεσιών κάνουν αναγκαία τη διαπλοκή και τη συνεργασία όλων των παραπάνω φορέων σε όλα τα στάδια από τον σχεδιασμό έως και την υλοποίηση κοινωνικών πολιτικών. Τα τελευταία χρόνια έχει επισημανθεί στο θεωρητικό επίπεδο, ότι πρέπει να συνεργασθούν όλοι οι φορείς και να υπάρξει, όχι απλή αποκέντρωση κοινωνικών υπηρεσιών, αλλά, ουσιαστική ενδυνάμωση της κοινωνικής βάσης (Στασινοπούλου, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικό Κράτος πριν την Κρίση

Κατά τις πρώτες δεκαετίες ζωής του νεοελληνικού κράτους κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα καταλαμβάνει ο πρωτογενής τομέας, το εμπόριο και η ναυτιλία. Κύρια μορφή ιδιοκτησίας γης είναι η μικρή έγγεια ιδιοκτησία. Σταδιακά υπάγεται η αγροτική παραγωγή στο εμπορικό κεφάλαιο μέσω συνεχών διαφοροποιήσεων των καλλιεργειών προς όφελος των προϊόντων που προορίζονται για εξαγωγή. Οι ρυθμοί ανάπτυξης του δευτερογενούς τομέα παραμένουν χαμηλοί. Στα τέλη της δεκαετίας του 1860 η απασχόληση στη μεταποίηση φτάνει μόλις το 18,2 της συνολικής απασχόλησης με σημαντικότερους κλάδους τα ναυπηγεία, υφαντουργεία και μεταξουργία (Σακελλαρόπουλος, 1993).

Συνεπώς η κοινωνική πολιτική ουσιαστικά αναφέρεται στην ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης, τη διανομή της καλλιεργήσιμης γης στους αγρότες και την προστασία του μικρού παραγωγού, ζητήματα που θ' απασχολήσουν για δεκαετίες το ελληνικό κράτος. Τα άτυπα δίκτυα, η οικογένεια και η κοινότητα συγκροτούν φορείς προνομιακών πρακτικών. Με τη σταδιακή εκβιομηχάνιση, κυρίως από το 1870 και μετά, δημιουργείται οι πρώτοι πυρήνες της μισθωτής εργασίας. Από το 1856 μέχρι το 1907 ο πληθυσμός του Πειραιά δωδεκαπλασιάζεται και της Αθήνας τετραπλασιάζεται. Τα πρώτα σκιρτήματα του εργατικού κινήματος (γενική απεργία των εργατών του Πειραιά και του Λαυρίου το 1880) οδηγούν στις πρώτες ρυθμίσεις σε σχέση με τις εργασιακές σχέσεις. Το 1882 ιδρύεται το ταμείο περίθαλψης από ατυχήματα για τους εργάτες των ορυχείων, ενώ το 1901 υποχρεώνονται οι εργοδότες να αποζημιώνουν τους εργάτες των ορυχείων, οι οποίοι καθίστανται ανίκανοι για εργασία, μετά από ατύχημα, για περισσότερες από 4 ημέρες. Την περίοδο 1906 - 1910 συστήνονται κάποια ταμεία συντάξεων ή αλληλοβοήθειας (Σακελλαρόπουλος, 1993).

Ο Βενιζέλος αντιλήφθηκε από νωρίς την ανάγκη εναγκαλισμού και ενσωμάτωσης του εργατικού κινήματος ενώ με την παρέμβαση του κράτους στη ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, επιδιώκεται η μορφοποίηση ενός τύπου συσσώρευσης που να προσιδιάζει προς τις δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες. (πέραςμα από τον τύπο συσσώρευσης της απόλυτης υπεραξίας σε αυτόν της σχετικής υπεραξίας.) Εθνικής Τράπεζας) ενώ μετά την εξέγερση στο Γουδί το 1909 καθιερώνεται η αργία της Κυριακής (στη Γαλλία ο αντίστοιχος νόμος είχε ψηφιστεί

το 1906). Με την έλευση του Βενιζέλου στην εξουσία θεσπίζεται σειρά νόμων στα πεδία των εργασιακών σχέσεων και της κοινωνικής πολιτικής εν γένει: απαγόρευση της εργασίας των παιδιών κάτω των 12 χρόνων, καθορισμός της εργάσιμης ημέρας στις 10 ώρες για τις γυναίκες και τους ενήλικες, γενίκευση της υποχρεωτικής ασφάλισης των εργαζομένων έναντι ατυχήματος, καθορισμός κανόνων υγιεινής στους εργασιακούς χώρους, συγκρότηση Ανωτάτου Συμβουλίου Εργασίας (με συμμετοχή εργατών και εργαζομένων). Εξάλλου για την στήριξη των ορφανών, των χήρων, των προσφύγων και γενικά των πληθυσμών που υπέστησαν μετακινήσεις από τις εστίες τους λόγω του πολέμου, ιδρύεται τον Ιούλιο του 1917 το Υπουργείο Περιθάλψεως (Σακελλαρόπουλος, 1993).

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, ιδρύονται τα ταμεία κύριας ασφάλισης: το 1928 το ΤΣΑΥ, το 1929 το Ταμείο Νομικών, Εφημεριδοπωλών το 1930 το TAKE το 1931 το Ταμείο Εκτελωνιστών και Τυπογράφων, το 1932 το ΤΣΑ, το 1934 το ΤΣΜΕΔΕ, και το Εργατών Τύπου και το ΤΕΒΕ, το 1935 τα Ταμείο Χρηματιστών και το 1937 το ΙΚΑ. Το ΤΑΕ ιδρύεται το 1940. Το 1945 καθιερώνεται η ασφάλιση Ανεργίας και το 1958 η παροχή οικογενειακών επιδομάτων. Το 1961 ιδρύεται ο ΟΓΑ (Σακελλαρόπουλος, 1993).

Ωστόσο, η ανάγκη οικονομικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο, δεν συνοδεύτηκε από την επεξεργασία και υλοποίηση κοινωνικής πολιτικής. Στις δεκαετίες 50 και 60 η ελληνική οικονομία παρουσιάζει γοργή ανάπτυξη. Ο δείκτης του εθνικού προϊόντος ξεκίνησε από 100 μονάδες με βάση το 1950 και έφθασε τις 300 το 1967 και τις 400 το 1972. Στις αρχές της δεκαετίας του 50 ο αγροτικός τομέας καταλαμβάνει την κυρίαρχη θέση των οικονομικών δραστηριοτήτων, αντιπροσωπεύοντας το 30% του ΑΕΠ και απασχολεί το 58% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Το μερίδιο του βιομηχανικού κλάδου στο ΑΕΠ ανέρχεται μόλις στο 20% και στην απασχόληση στο 18%. Μέσα σε μια εικοσαετία η κατάσταση έχει μεταβληθεί άρδην. Η οικονομία κυριαρχείται από τη βιομηχανία και τις υπηρεσίες, ενώ οι πόλεις έχουν γιγαντωθεί. Στις αρχές του 70 το ποσοστό της αγροτικής παραγωγής στο ΑΕΠ έχει περιοριστεί στο 16% ενώ το ποσοστό στην απασχόληση υποχωρεί στο 40%. Η μεγάλη αλλαγή συνίσταται στην ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα και των υπηρεσιών. Μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ, για τη συγκεκριμένη περίοδο (1950 - 1973) ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας με μέσο όρο το 7,8% το χρόνο, αποτελεί τη δεύτερη καλύτερη επίδοση μετά την Ιαπωνία. Ενώ

όμως στη δυτική Ευρώπη οικοδομείται το μεταπολεμικό κράτος πρόνοιας, το κράτος έκτακτης ανάγκης που προέκυψε στην Ελλάδα μετά τον εμφύλιο πόλεμο, ενισχύει τις κατασταλτικές λειτουργίες και μηχανισμούς. Ενώ τυπικά το συνδικαλιστικό κίνημα προστατεύεται από τους νόμους, στην πράξη υφίσταται διώξεις ως κοινωνικός χώρος επώασης αντικαθεστωτικών πρακτικών. Περιορισμούς δέχονται τα ατομικά δικαιώματα, η ελευθερία του τύπου, η ελεύθερη έκφραση των πολιτικών δυνάμεων του αριστερού πολιτικού φάσματος κλπ. Η ευθύνη για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης παραμένει στην οικογένεια. Η μικρή ιδιοκτησία, καθώς και οι μορφές άτυπης απασχόλησης και παραοικονομίας που αναπτύσσονται στις παρυφές της νόμιμης παραγωγής ενισχύουν κάπως τα ατομικά εισοδήματα (Σακελλαρόπουλος, 1993).

Ενώ στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται από αύξηση της συλλογικής κατανάλωσης στην Ελλάδα οι πραγματοποιήσεις είναι σποραδικές σε τομείς όπως υγεία, εκπαίδευση, συγκοινωνίες, πολιτισμός, κατοικία ενώ σε άλλους τομείς (αθλητισμός, πολιτισμός, αναψυχή) παραμένουν στο περιθώριο. Ακόμα στις αρχές της δεκαετίας του 70 εμφανίζονται τάσεις συμπίεσης της συλλογικής κατανάλωσης: μειώνονται οι κρατικές επιχορηγήσεις για εργατικές κατοικίες, διογκώνεται ο ιδιωτικός τομέας της υγείας, αυξάνεται το κόστος των μέσων μαζικής μεταφοράς και η τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος. Μια πρόχειρη ματιά στα χαρακτηριστικά της κοινωνικής πολιτικής της περιόδου είναι ενδεικτική: τα επιδόματα ανεργίας δεν ξεπερνούσαν ποτέ το 5% των ασφαλιστικών δαπανών. Ουσιαστικά επίδομα ανεργίας υπήρχε για ελάχιστες και ειδικές κατηγορίες εργαζομένων. Οι συνολικές κοινωνικές δαπάνες ,ως ποσοστό του ΑΕΠ, ξεκινούν από πολύ χαμηλά γύρω στο 3% το 1950 για να φτάσουν το 11% το 1973-74, την ίδια στιγμή που στο Βέλγιο ανέρχονται στο 18,5%, στη Γαλλία στο 19,2% και στη Γερμανία στο 21,4%. Πολύ χαμηλές είναι και οι δαπάνες για επενδύσεις σε εκπαίδευση, νοσοκομεία, δίκτυα αποχέτευσης στις πόλεις και ειδικά στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές, υδροδότηση όπως και η χρηματοδότηση των Ο.Τ.Α. (Σακελλαρόπουλος, 2001).

Οι προσπάθειες της δικτατορίας να προσεταιριστεί συγκεκριμένα κοινωνικά στρώματα (παραγραφή αγροτικών χρεών, έργα υποδομών στην περιφέρεια, παροχή σπουδαστικών δανείων) εξανεμίστηκαν με τη φθορά, την αυταρχική σκλήρυνση του καθεστώτος και την τελική του κατάρρευση (Σακελλαρόπουλος, 2001).

Η μεταπολίτευση και η αναθεώρηση του συντάγματος το 1975, θέτουν τα θεμέλια για τη διεύρυνση της κοινωνικής πολιτικής και την κατοχύρωση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Το Σύνταγμα αναγνωρίζει την κομματική πολυφωνία, το συνδικαλισμό, το δικαίωμα της απεργίας και των συλλογικών διαπραγματεύσεων και τα κοινωνικά δικαιώματα της κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας, υγείας, στέγης, απασχόλησης. Σταδιακά το κράτος που χωρίζε τους πολίτες του σε εθνικόφρονες και μη, μετατρέπεται σε κράτος δικαίου, διακηρύσσει την τυπική του ουδετερότητα (Σακελλαρόπουλος, 2001).

Στη συγκυρία των πρώτων μεταπολιτευτικών χρόνων εκδιπλώνεται μια προσπάθεια έντονου κρατικού παρεμβατισμού στην οικονομία μέσα από διευρυμένες κρατικοποιήσεις το 1970 και 1980 και προγράμματα κλαδικής και βιομηχανικής αναπτυξιακής πολιτικής. Με σημαντική ιστορική καθυστέρηση σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αναπτύσσονται κατά τη δεκαετία του 1980 οι βασικοί θεσμοί κοινωνικής προστασίας και πρόνοιας. Βέβαια εδώ παρουσιάζεται μια σημαντική αντίφαση: ενώ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 στις περισσότερες δυτικές χώρες αμφισβητείται έντονα πλέον το κοινωνικό κράτος, στον ελλαδικό χώρο είναι η περίοδος της πιο εκτεταμένης λειτουργίας του. Η ιδιομορφία αυτή χαρακτηρίζει τη στρεβλή και αντιφατική του εμφάνιση και ανάπτυξη (Σακελλαρόπουλος, 2001).

Η διάρθρωση των δημοσίων δαπανών είναι χαρακτηριστική. Το κύριο βάρος μετατοπίζεται στους τομείς της υγείας και της πρόνοιας. Οι κοινωνικές δαπάνες σαν ποσοστό του ΑΕΠ αντιπροσωπεύουν το 1975 μόλις το 10,9%, για να φτάσουν το 14% το 1980 και το 20,9% το 1985. Σε σχέση με τις χώρες του ΟΟΣΑ μεταξύ 1980 και 1989 η αύξηση των κοινωνικών δαπανών σε πραγματικές τιμές ήταν μόνο 8,4% κατ' έτος και για την Ελλάδα και μόλις 2,4% για τις άλλες χώρες κατά μέσο όρο. Η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη επεκτείνεται το 1981 στους αγρότες και το ΙΚΑ σταδιακά καλύπτει όλους τους εργαζόμενους. Εγκαθιδρύεται το Ε.Σ.Υ., επιβάλλεται η ισότητα των δύο φύλλων και αναθεωρείται το οικογενειακό δίκαιο, επεκτείνονται τα προγράμματα εργατικής κατοικίας, βελτιώνεται το σύστημα παρακολούθησης και καταπολέμησης της ανεργίας (Σακελλαρόπουλος, 2001).

Όμως η άρθρωση των θεσμών κοινωνικής πολιτικής πραγματοποιήθηκε με έλλειψη προγραμματισμού, ιεράρχησης στόχων και επιδιώξεων με αποτέλεσμα την άναρχη και αποσπασματική οικοδόμηση του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Σύμφωνα με εκθέσεις του ΟΟΣΑ το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι σημαντικά κάτω από το μέσο όρο των χωρών του. Επιπρόσθετα, η προνομιακή μεταχείριση από την πολιτική εξουσία συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και η απόσπαση ευνοϊκών ρυθμίσεων διευκόλυνε τον κατακερματισμό του συστήματος κοινωνικής προστασίας και την άνιση και στρεβλή του ανάπτυξη. Η επιδότηση για παράδειγμα από τον κρατικό προϋπολογισμό των ταμείων κοινωνικής ασφάλισης δεν γίνεται ισομερώς. Η ενίσχυση που αναλογεί σε κάθε συνταξιούχο του ΙΚΑ είναι περίπου 80 ευρώ μηνιαίως ενώ για τους συνταξιούχους των ταμείων γιατρών, νομικών και μηχανικών ανέρχεται στα 250 ευρώ. Η πλειοψηφία των ηλικιωμένων γυναικών δικαιούται μόνο συντάξεις χηρείας ενώ μια εργάτρια δεν στοιχειοθετεί δικαίωμα σύνταξης στα 60 αν έχει εργαστεί για λιγότερο από 15 χρόνια. Όμως δημόσιες υπάλληλοι με δύο παιδιά συνταξιοδοτούνται στα 45 (Σακελλαρόπουλος, 2001, Μαλούτας, & Οικονόμου, 2008).

Η δημοσιονομική κρίση και τα ελλείμματα αναδείχτηκαν στον κυριότερο παράγοντα ανάσχεσης της παρεμβατικής και κοινωνικής λειτουργίας του κράτους στις αρχές της δεκαετίας του 90. Η κριτική που ασκήθηκε στο κοινωνικό κράτος επικεντρώνεται στην αύξηση του δημοσίου ελλείμματος, στους υψηλούς ρυθμούς πληθωρισμού και στην υπονόμηση της διαδικασίας οικονομικής σύγκλισης με τις χώρες της Ε.Ε. όπως και σε άλλες χώρες της δυτικής Ευρώπης το ελληνικό κοινωνικό κράτος βρίσκεται σε φάση κλυδωνισμών και μετάβασης, με κρισιμότερη ίσως καμπή τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος που έχει τροφοδοτήσει τα τελευταία χρόνια την ελληνική κοινωνία με εντάσεις, αντιπαραθέσεις και κυβερνητικά αδιέξοδα στο χειρισμό (Μαλούτας, & Οικονόμου, 2008).

Το 2004, ο τότε υπουργός οικονομικών Αλογοσκούφης Γ., στα πλαίσια των συνομιλιών με ευρωπαίους αξιωματούχους της Eurostat διενέργησε οικονομική απογραφή που αφορούσε την δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδος. Η απογραφή έφερε στο φώς αποκρύψεις δαπανών από προηγούμενες διακυβερνήσεις και ως αποτέλεσμα αυτού την αναθεώρηση προς τα πάνω προηγούμενων ελλειμμάτων. Γεγονός που μείωσε της αξιοπιστίας της χώρας προς του εταίρους της και την επιβολή τριετή επιτήρηση από την νομισματική ένωση του ευρώ (Μαλούτας, & Οικονόμου, 2008).

Την ίδια χρονιά η Eurostat ανακοίνωσε αναθεώρηση των ελλειμμάτων της χώρας. Στα πλαίσια των αποκαλύψεων αυτών έγινε σαφές ότι η χώρα μας δεν ικανοποιούσε ποτέ τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ που αφορούσαν την είσοδο στην νομισματική ένωση αφού ακόμα και την κρίσιμη χρονιά του 1999 εξακολουθούσε να έχει ελλείμματα πάνω από όριο του 3% του ΑΕΠ της (Μαλούτας, & Οικονόμου, 2008).

Από το 2004 έως το 2007 το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνεται διαρκώς, ενώ καταγράφονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με το εθνικό εισόδημα να καταγραφεί αύξηση 12 έως 15 δις. τον χρόνο. Το Σεπτέμβριο του 2008 όμως, ξεσπά η παγκόσμια οικονομική κρίση που κορυφώθηκε με την κατάρρευση μεγάλων Αμερικανικών τραπεζών στην Αμερική, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα άλλα και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς (Μαλούτας, & Οικονόμου, 2008).

Εικόνα 1: Δαπάνες του ελληνικού κράτους.

Πηγή: Ελληνική στατιστική αρχή

Τον Νοέμβριο του 2010 η Eurostat σε ανακοίνωση της ανέφερε ότι αναθεωρεί τα ελληνικά ελλείμματα για τα τελευταία οικονομικά έτη. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο 5,7% του ΑΕΠ (12,1 δισ. ευρώ), του 2007 στο 6,4% του ΑΕΠ (14,4 δισ. ευρώ), του 2008 στο 9,4% του ΑΕΠ (22,3 δισ

ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ (36,1 δισ. ευρώ). Παράλληλα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω και το χρέος, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε 298 δις Ευρώ (Σακελλαρόπουλος, 2013).

3.2 Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική πριν την Κρίση

Βάσει των Ευρωπαϊκών Συνθηκών τα κοινωνικά θέματα αντιμετωπίζονται οριακά και συνδέονται με τις ανάγκες της οικονομικής ενοποίησης. Οι αρχές

κοινωνικής πολιτικής που εμπεριέχονται σε αυτά τα κείμενα είναι συμπληρωματικές των βασικών οικονομικών στόχων (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Στο προοίμιο της ιδρυτικής Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ρώμη, 1957), μεταξύ άλλων, διατυπώνεται ότι σκοπός της Κοινότητας είναι «η σταθερή βελτίωση των όρων διαβίωσης και απασχόλησης των λαών». Οι κοινωνικές διατάξεις που περιέχονται στη Συνθήκη αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία και εγκατάσταση των εργαζομένων, την κοινωνική κάλυψη των διακινούμενων εργατών και την ισότητα μεταχείρισης των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών. Με τα άρθρα 123 και 126 καθορίζεται η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και στο άρθρο 128 διατυπώνεται η ανάγκη εφαρμογής κοινής πολιτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Οι διατάξεις που αφορούν τα κοινωνικά θέματα παραπέμπουν στη συνεργασία των κρατών μελών και περιορίζουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε μελέτες και γνωμοδοτήσεις. Σε αυτή τη Συνθήκη περιλαμβάνονται μόνο εκείνες οι κοινωνικοπολιτικές ρυθμίσεις και διατάξεις που κρίθηκαν αναγκαίες και απαραίτητες για την ομαλή λειτουργία της αγοράς και της οικονομίας και εξυπηρετούν κυρίως νομιμοποιητικούς στόχους (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Την περίοδο 1969 - 1985, παρά τη θεωρητική αναγνώριση της σημασίας της Κοινωνικής Πολιτικής στη Συνδιάσκεψη Κορυφής της Χάγης (1969) και του Παρισιού (1972), αυτή δεν απέκτησε την «ισοτιμία» της έναντι της οικονομικής πολιτικής. Η οικονομική κρίση, η αύξηση της ανεργίας, η διεύρυνση της Κοινότητας, η έλλειψη συναίνεσης και η δυσκολία επίτευξης ομοφωνίας συνέβαλαν σ' αυτό. Ήταν φανερό η απουσία συγκροτημένης αντίληψης για την ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική και η έλλειψη πολιτικής βούλησης για την εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών στα κοινωνικά θέματα (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη υπεγράφη το 1986 και στο άρθρο ΠΟΑ ορίζει ως πολιτικό στόχο της Κοινότητας «την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής αλληλεγγύης, με σκοπό να προωθηθεί μια αρμονική ανάπτυξη της Κοινότητας ως όλου». Προτεραιότητα όμως, εξακολουθεί να είναι η υλοποίηση της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς. Με το άρθρο 118α καθιερώνεται η αρχή της ειδικής πλειοψηφίας σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων, με στόχο τη βελτίωση του «περιβάλλοντος εργασίας». Με το άρθρο 118β ανατίθεται στην

Επιτροπή η προώθηση σε κοινοτικό επίπεδο της ανάπτυξης του διαλόγου μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, ο οποίος μπορεί να καταλήξει και σε συμβατικές σχέσεις. Με την ΕΕΠ διευρύνονται οι κοινοτικές αρμοδιότητες και αναβαθμίζεται ο ρόλος των κοινωνικών οργάνων, συγκεκριμενοποιούνται γενικόλογες και αόριστες κοινωνικές διατάξεις, πέρα όμως από αυτά, ο ρόλος της Κοινότητας στα κοινωνικά ζητήματα παραμένει επικουρικός (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Το 1989 ψηφίστηκε, με αποχή της Μ. Βρετανίας, ο «Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων». Το αίτημα για την ψήφιση του «Κοινωνικού Χάρτη» διατυπώθηκε πρωτίστως από τα Ευρωπαϊκά Συνδικάτα. Ο Χάρτης αναφέρεται σε 12 για τους εργαζόμενους θέματα - δικαιώματα. Το περιεχόμενο του Χάρτη δεν είχε δεσμευτικό χαρακτήρα, αλλά διακηρυκτικό. Τα περισσότερα δικαιώματα που αναφέρονται αποτελούσαν, ήδη, εθνικό δίκαιο των κρατών - μελών. Ο Χάρτης δεν συνοδεύτηκε από κάποιο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των στόχων του, ενώ ρυθμίζει θέματα που αφορούν αποκλειστικά τους εργαζόμενους και όχι όλους τους πολίτες της Κοινότητας. Πέρα όμως από αυτά, είναι η πρώτη φορά που υπάρχει κωδικοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων σε κοινοτικό κείμενο και προσδιορίζεται η έννοια του κοινωνικού χώρου (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Κατά τη Συνδιάσκεψη του Maastricht (1992) υπεγράφη η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Με αυτήν επιδιώκεται, πέρα από την οικονομική, μια στενότερη πολιτική και πολιτιστική ένωση μεταξύ των κρατών μελών. Ως κύριος στόχος προσδιορίζεται η οικονομική και νομισματική ενοποίηση. Οι κοινωνικές και πολιτικές παρεμβάσεις διατυπώθηκαν σε ένα κείμενο που συνόδευε τη Συνθήκη, το Κοινωνικό Πρωτόκολλο. Στους στόχους της Κοινότητας, έτσι όπως αναφέρονται στο άρθρο 3, γίνεται λόγος για συμβολή της στην επίτευξη μιας κοινής πολιτικής περιβάλλοντος, στην παιδεία και κατάρτιση, στην ανάπτυξη του πολιτισμού των κρατών μελών και στην προστασία των καταναλωτών. Με την τροπολογία του άρθρου 118α παρ. 2 επεκτείνεται η αρχή της ειδικής πλειοψηφίας στα θέματα ενημέρωσης και διαβούλευσης των εργαζομένων, ισότητας ανδρών και γυναικών σχετικά με τις ευκαιρίες στην αγορά εργασίας και επαγγελματικής ένταξης ατόμων που αποκλείονται από την αγορά εργασίας. Σύμφωνα με το Κοινωνικό Πρωτόκολλο και αναφορικά με τον κοινωνικό διάλογο, η Επιτροπή θα πρέπει να πληροφορεί και να διαβουλεύεται τους κοινωνικούς εταίρους, οι οποίοι μπορούν να ζητήσουν από

κοινού την εφαρμογή κοινοτικών οδηγιών σε εθνικό επίπεδο (με συμφωνία κράτους μέλους), ενώ αναγνωρίζονται και οι ευρωπαϊκές συλλογικές συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ των εταιρών. Ακόμη, με βάση αυτή τη Συνθήκη, αναπτύχθηκαν δράσεις σε σημαντικούς τομείς όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, οι μειονεκτούντες, η φτώχεια, οι μετανάστες (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο μπορεί να επισημανθεί ότι οι κοινωνικές δράσεις της Κοινότητας έχουν χαρακτήρα αποσπασματικό και δεν συγκροτούν μια ενιαία κοινωνική στρατηγική. Ως βασική αρχή παρέμβασης στα κοινωνικά ζητήματα παραμένει η αρχή της επικουρικότητας και η εθνική προτεραιότητα. Οι κοινωνικές πρωτοβουλίες έχουν διορθωτικό ή νομιμοποιητικό χαρακτήρα και η κοινωνική πολιτική αναπτύσσεται ως παρεπόμενο της ΟΝΕ. Επίσης, παρατηρείται ένας μονόπλευρος προσανατολισμός σε θέματα που αφορούν την λειτουργία της αγοράς εργασίας και τα απορρέοντα αυτής (Σακελλαρόπουλος, 2013).

3.2.1 Τομείς παρέμβασης της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναπτύσσει δράσεις για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων κοινωνικών προβλημάτων. Τα κοινωνικά θέματα στα οποία η Κοινότητα παρεμβαίνει για να συμπληρώσει τα κενά των εθνικών πολιτικών και για να καλύψει μέρος των αναγκών των ευρωπαίων πολιτών είναι (Σακελλαρόπουλος, 2013):

- η καταπολέμηση της ανεργίας.

Το πρόβλημα της ανεργίας απασχολεί την Κοινότητα από την δεκαετία του 1970. Βάσει των ερευνών και των στατιστικών στοιχείων, το πρόβλημα της ανεργίας επιτείνεται με τις περιφερειακές ανισότητες και με τις ανισότητες μεταξύ διαφόρων δημογραφικών και κοινωνικών ομάδων. Έτσι, από την ανεργία πλήττονται ιδιαίτερα οι νέοι, οι γυναίκες, και οι χώρες του Νότου, όπως επίσης και τα μειονεκτούντα άτομα, οι μονογονεϊκές οικογένειες, διάφορες εθνικές μειονότητες και οι μετανάστες.

Το 1974 εφαρμόστηκε το πρώτο Πρόγραμμα Δράσης υπέρ των ανέργων, με σημαντικό στοιχείο την απόφαση για συντονισμό των ενεργειών των εθνικών υπηρεσιών απασχόλησης. Στα πλαίσια της καταπολέμησης της ανεργίας οι τομείς

πληροφοριών, έρευνας της αγοράς εργασίας, βελτίωση των στατιστικών μεθόδων, συνεχώς βελτιώνονται. Το 1968 εφαρμόστηκε σύστημα ανταλλαγών προσφορών και αιτήσεων εργασίας σε κοινοτικό επίπεδο (SEDOC), το 1982 λειτούργησε το σύστημα «Αμοιβαίας Πληροφόρησης για τις Πολιτικές Απασχόλησης» (MISER), το 1989 ετέθη σε λειτουργία το πληροφοριακό δίκτυο «Δίκτυο Συντονιστών της Απασχόλησης» (NEC). Το 1982 το Συμβούλιο, μετά από προτάσεις της Επιτροπής, άρχισε να εκδίδει ψηφίσματα για την απασχόληση και την ανεργία. Μία σειρά προγραμμάτων δράσης αφορούν αυτούς τους τομείς, όπως το LEDA, το SPEC, ERGO, καθώς και κοινοτικές πρωτοβουλίες, όπως η EUROFORM, η NOW κ.α.

- η ανάπτυξη του κοινωνικού διαλόγου.

Η πρωτοβουλία για την έναρξη του κοινωνικού διαλόγου σε κοινοτικό επίπεδο ανήκει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η πρώτη συνάντηση των κοινωνικών εταίρων έλαβε χώρα το 1985. Μετείχαν εκπρόσωποι της Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Συνδικαλιστικών Οργανώσεων (CEC), του Ευρωπαϊκού Κέντρου Δημοσίων Επιχειρήσεων (CCEP) και της Ένωσης Συνομοσπονδιών Βιομηχανικών και Εργοδοτών της Ευρώπης (UNICE). Κατά την εξέλιξη του διαλόγου, συγκροτήθηκαν ομάδες εργασίας με ισότιμη εκπροσώπηση όλων των πλευρών. Οι αποφάσεις των ομάδων εργασίας καταγράφονται υπό μορφή «Κοινών Γνωμών» και δεν συνεπάγονται υποχρεώσεις για τους κοινωνικούς εταίρους. Ένα άλλο όργανο κοινωνικού διαλόγου, το οποίο προβλέπονται και από τη Συνθήκη της ΕΟΚ, είναι η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, στην οποία μετέχουν εκπρόσωποι εργοδοτών, εργατών, γεωργών, επαγγελματιών, καταναλωτών και άλλων ομάδων συμφερόντων. Οι αρμοδιότητες της είναι συμβουλευτικές και έχει τη δυνατότητα παρέμβασης με «Γνωμοδοτήσεις».

- η ισότητα μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.

Το θέμα της ισότητας ανδρών και γυναικών αναφέρεται και στην Συνθήκη της ΕΟΚ, στο άρθρο 119, απασχόλησε δηλαδή από πολύ νωρίς την Κοινότητα, όμως η υλοποίηση των επιταγών του άρθρου άρχισε το 1975 με την έκδοση μιας σειράς Οδηγών και Συστάσεων. Επίσης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, από το 1977,

χρηματοδοτεί προγράμματα εκπαίδευσης γυναικών. Η Κοινότητα, παράλληλα προς το νομοθετικό της έργο, εφαρμόζει ειδικά προγράμματα για την προώθηση της ισότητας στην πράξη και την αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων των μελών της κοινωνίας. Στα πλαίσια ενός τέτοιου προγράμματος ιδρύθηκε και μια ειδική Επιτροπή για την Ισότητα, η οποία λειτουργεί ως συμβουλευτικό όργανο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

- η προστασία των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Η κοινωνική και οικονομική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες θεωρείται ένα σημαντικό ζήτημα της κοινωνικής πολιτικής της Κοινότητας. Το πρώτο Πρόγραμμα Δράσης για την κοινωνική και οικονομική ένταξη των μειονεκτούντων θεσπίστηκε από το Συμβούλιο το 1981. Στα πλαίσια αυτού ιδρύθηκε μια τράπεζα και ένα δίκτυο πληροφοριών για τα προβλήματα αυτών των ατόμων. Επίσης, με μια σειρά προγραμμάτων, όπως το HELIOS, και άλλων δράσεων, γίνεται προσπάθεια για την εντατικοποίηση των ενεργειών σε τοπικό, εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, καθώς και για την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών καινοτόμα μέτρα ένταξης.

- η καταπολέμηση της φτώχειας.

Το σοβαρότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα Κράτη της Κοινότητας, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, είναι οι δυσμενείς εξελίξεις στην αγορά εργασίας, οι οποίες οδήγησαν στο φαινόμενο της μαζικής μακροχρόνιας ανεργίας και στην επανεμφάνιση της φτώχειας, με νέα μορφή. Η ανεργία δεν είναι ο μόνος λόγος για την επανεμφάνιση της φτώχειας, μεγάλο ρόλο έπαιξαν κοινωνικές μεταβολές, ιδίως στη δομή και στις εσωτερικές σχέσεις της οικογένειας. Η φτώχεια σήμερα παρουσιάζει μεγάλη κοινωνική, επαγγελματική και γεωγραφική διασπορά και είναι αιτία κοινωνικού αποκλεισμού. Η Κοινότητα μετά από μελέτη, έρευνες και καθορισμό ποσοστικών κριτηρίων για τον προσδιορισμό του ορίου της φτώχειας, το 1975 έθεσε σε εφαρμογή το πρώτο «Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης για την Καταπολέμηση της Φτώχειας».

Βάσει αυτού πραγματοποιήθηκαν διεθνείς μελέτες και εφαρμόστηκαν 50 τοπικά πιλοτικά προγράμματα, με κύριο στόχο την έρευνα όλων των διαστάσεων του φαινομένου. Το 1985 εφαρμόστηκε το Δεύτερο Πρόγραμμα Καταπολέμησης της

Φτώχειας, το οποίο αποσκοπούσε στη μελέτη των μηχανισμών που οδηγούν στη φτώχεια και στην ανάπτυξη στρατηγικών για την αντιμετώπισή της.

Μετά την εφαρμογή του Δεύτερου Προγράμματος και παρά τα θετικά του αποτελέσματα, διαπιστώθηκε ότι στα περισσότερα κράτη μέλη ο αριθμός των φτωχών συνέχισε να αυξάνεται, ενώ επιδεινώνονταν φαινόμενα ρατσισμού και περιθωριοποίησης αυτών. Έτσι, διαμορφώθηκε το τρίτο «Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα κοινοτικής δράσης για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοημένων ομάδων», με ανεπίσημο τίτλο «Φτώχεια 3». Οι βασικές αρχές του προγράμματος είναι: η πολυδιάστατη κατανόηση της φτώχειας, που συνεπάγεται και πολυδιάστατη συνεκτική δράση για την αντιμετώπιση της - η ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων μεταξύ των φορέων που το εφαρμόζουν - η προώθηση της συμμετοχής των ίδιων των ατόμων, στα οποία αναφέρεται - και η αξιολόγηση όλων των δράσεων που αναπτύσσονται στα πλαίσια του. Οι δράσεις τους «Φτώχεια 3» αφορούν, κυρίως: την επίλυση προβλημάτων και την ικανοποίηση αναγκών των πλέον ευάλωτων και μειονεκτούντων ατόμων που ζουν κάτω από το ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης και εκείνων που απειλούνται σοβαρά από φτώχεια, γιατί ζουν σε ζώνες βιομηχανικής παρακμής την ανάπτυξη και εφαρμογή πρότυπων μεθόδων παρέμβασης, οι οποίες αφορούν κυρίως ομάδες - στόχους μελέτες για τους μηχανισμούς περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού. Εκείνο το στοιχείο που διαφοροποιεί το «Φτώχεια 3» από τα προηγούμενα προγράμματα, είναι το ότι προχωρεί σε περισσότερο φιλόδοξους στόχους, επιδιώκοντας μία «επιλεκτική ανάπτυξη» (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Τα παραπάνω κοινωνικά θέματα δεν είναι τα μόνα για τα οποία η Ε.Ε. ενδιαφέρεται και αναπτύσσει δράσεις. Και για άλλα πεδία της Κοινωνικής Πολιτικής, όπως ποιότητα περιβάλλοντος, εκπαίδευση κ.α., έχουν οργανωθεί προγράμματα και δραστηριότητες, όμως για τα προαναφερόμενα υπάρχει εντονότερο ενδιαφέρον και παρατηρείται μία προσπάθεια για σφαιρική παρέμβαση (Σακελλαρόπουλος, 2013).

3.2.2 Τα χαρακτηριστικά του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη

Όλα τα ευρωπαϊκά κράτη σε γενικές γραμμές, αντιμετωπίζουν τους ίδιους κινδύνους, τις ίδιες ανάγκες και επιλογές. Παντού διαπιστώνεται αύξηση των ανισοτήτων που προέρχεται από την αγορά, ενώ η εξέλιξη των δημογραφικών αλλαγών είναι παρόμοια σε όλες τις χώρες. Επιπλέον, ότι η σύγκλιση των

μεταβιομηχανικών προκλήσεων εμποδίζεται από τα πολύ διαφορετικά εθνικά συστήματα κοινωνικής προστασίας. Η ικανότητα των συστημάτων πρόνοιας να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τους νέους κινδύνους διαφέρει, εξαιτίας και των εσωτερικών πλεονεκτημάτων και αδυναμιών τους. Τα τελευταία, με τη σειρά τους, εξαρτώνται από τον τρόπο διάταξης των τριών πυλώνων, αλλά επίσης και από τη θεσμική κατοχύρωση των κρατικών κοινωνικών προγραμμάτων (Γιαννακόπουλος, 2005).

Παρά τις ομοιότητες που παρουσιάζουν τα συστήματα κοινωνικής προστασίας των κρατών μελών, παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές στην οργάνωση, τις μεθόδους χρηματοδότησης, αλλά και την παρεχόμενη κάλυψη και την πρόσβαση στις παροχές, η οποία εξαρτάται από τις αποδοχές ή τις εισφορές. Τα μεγαλύτερα κενά στην κάλυψη παρουσιάζονται στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, όπου τα συστήματα κοινωνικής προστασίας έχουν χαρακτήρα αποσπασματικό και κλαδικό (Γιαννακόπουλος, 2005).

Ø Οι σκανδιναβικές χώρες:

Το σκανδιναβικό μοντέλο πρόνοιας θεωρείται διεθνώς μοναδικό, για την έμφαση που δίνει στον πυλώνα του κράτους. Πρώτα απ' όλα, αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της οικογένειας, ελαφρύνοντάς την από τις υποχρεώσεις και δεύτερον, στη μεγαλύτερη ατομική ανεξαρτησία. Επίσης, «από-εμπορευματοποίησε» τις ανάγκες των πολιτών για κοινωνική προστασία, ελαχιστοποιώντας το βαθμό εξάρτησής τους από άλλους παράγοντες. Είναι ένα θεσμικό αναδιανεμητικό μοντέλο, που συνδυάζει τις αρχές της περιεκτικής κοινωνικής παροχής, με την ισότητα και την αλληλεγγύη, υπό τη μορφή της οργανωμένης συνεργασίας.

Τα σκανδιναβικά κράτη πρόνοιας διακρίνονται για την τριπλή έμφαση που δίνουν: στην καθολική εγγύηση του εισοδήματος, και στις εξαιρετικά αναπτυγμένες υπηρεσίες για τα παιδιά, τους αναπήρους και τους αδύναμους ηλικιωμένους. Το δίκτυο εισοδηματικής ασφάλειας είναι ευρύ και αρκετά «γενναιόδωρο» και λειτουργεί ως αποτελεσματικό μέσο άμυνας ενάντια στη φτώχεια.

Η πλήρης απασχόληση είναι στο επίκεντρο των πολιτικών προτεραιοτήτων, καθώς είναι από τα μοναδικά συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα. Στο πνεύμα αυτό, το κράτος αποτελεί τον βασικό εργοδότη, λόγω του εκτεταμένου δικτύου

προνοιακών υπηρεσιών, ενώ παράλληλα παρατηρείται αυξημένη απασχόληση γυναικών, κυρίως στο Δημόσιο τομέα, που φτάνει το 80%. Χωρίς αμφιβολία, το σκανδιναβικό μοντέλο βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση για να αντιμετωπίσει τις κρίσιμες προκλήσεις της μεταβιομηχανικής αλλαγής. Μέσω της «αποοικογενειοποίησης» των ευθυνών πρόνοιας, είναι αναμφισβήτητα σε θέση να ενεργοποιήσει τις πλήρεις δυνατότητες του νέου ρόλου της γυναίκας. Από τη στιγμή που είναι επίσης αποτελεσματικό στην κινητοποίηση των πλέον ευπαθών ομάδων, όπως οι άγαμοι γονείς με μικρά παιδιά, οι ηλικιωμένοι εργάτες ή οι άνθρωποι με αναπηρίες, καταφέρνει να μεγιστοποιήσει τη συμμετοχή και να ελαχιστοποιήσει τον κοινωνικό αποκλεισμό. Μαζί με το Βέλγιο, τα σκανδιναβικά κράτη κατατάσσονται στις ελάχιστες χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, που μπόρεσαν να ελαχιστοποιήσουν τη φτώχεια των παιδιών και των ηλικιωμένων, αποδεικνύοντας ότι μια γενναϊόδωρη ασφάλεια κατά του γήρατος δεν είναι ασυμβίβαστη με μια ενεργητική υπέρ της οικογένειας πολιτική. Το ποσό που δαπανάται για την κοινωνική ασφάλεια στις χώρες αυτές είναι πολύ μεγάλο (ενδεικτικά, το 1995 στη Φινλανδία ήταν 325 του ΑΕΠ).

Επειδή το σκανδιναβικό προνοιακό καθεστώς είναι αρκετά δαπανηρό για τον κρατικό προϋπολογισμό, οι Σκανδιναβοί υποχρεώνονται να πληρώνουν υψηλούς φόρους. Μέχρι στιγμής έχει αποδειχθεί ικανό να αντεπεξέλθει στο βάρος των φορολογικών του αναγκών, χάρη στην ευρεία στήριξη από τη μεσαία τάξη. Παρ' όλα αυτά, η επιδείνωση της κατάστασης του συστήματος υγείας της Δανίας κατά την τελευταία δεκαετία, υπογραμμίζει τους σοβαρούς οικονομικούς κινδύνους που παραμονεύουν όσον αφορά τη βιωσιμότητά του. Όπως αποδεικνύει η εμπειρία της Σουηδίας, κατά τη διάρκεια της μεγάλης οικονομικής κρίσης της δεκαετίας του 1990, το μοντέλο αυτό στηρίζεται στη διατήρηση της πλήρους απασχόλησης και της ανάπτυξης. Εάν η ανάπτυξη συνεχίσει να είναι μικρή και οι ανισότητες που δημιουργεί η αγορά εξακολουθήσουν να ενισχύονται, τότε το σκανδιναβικό μοντέλο θα υποστεί σοβαρή δοκιμασία

Ø Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία και Ελβετία:

Το προνοιακό μοντέλο της Ιρλανδίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ελβετίας, επιχειρεί να εισαγάγει λύσεις μέσω της αγοράς. Αυτό επιδιώκεται διαμέσου μιας διπλής στρατηγικής, αφενός της ενθάρρυνσης της ιδιωτικής προσφοράς

πρόνοιας, ως γενικού κανόνα και αφετέρου του περιορισμού της δημόσιας ευθύνης - πολιτικής που οξύνει τις αποτυχίες της αγοράς. Με σημαντική εξαίρεση το εθνικό σύστημα υγείας, η κυρίαρχη τάση είναι προς την κατεύθυνση ενός υπολειμματικού ρόλου του Δημοσίου μέσω επιδομάτων, που στοχεύουν στην ενίσχυση των αποδεδειγμένα απόρων. Κάτω από αυτό το πρίσμα, οι έχοντες ανάγκη την κρατική φροντίδα είναι μόνο οι αναξιοπαθούντες. Για αυτό το λόγο, η μεσαία τάξη ενθαρρύνεται να αγοράζει υπηρεσίες πρόνοιας από την ιδιωτική αγορά, ενώ η κυβέρνηση επιχειρεί να ενδυναμώσει τα μέτρα ελέγχου του εισοδήματος. Παράλληλα, η έμφαση μετατίθεται από τις συμβατικές παροχές, που χορηγούνται ύστερα από έλεγχο αναγκών, προς παροχές εξαρτώμενες από την εργασία. Έτσι πιστεύεται ότι δίδεται αποτελεσματική απάντηση σε δύο προβλήματα: Πρώτον, στην έλλειψη κατάλληλων κινήτρων για εργασία και, δεύτερον, στην αύξηση της χαμηλόμισθης απασχόλησης.

Η έμφαση σε επικεντρωμένες στη βάση της εργασίας παροχές, μπορεί να θεωρηθεί ως πιο αποτελεσματική επιλογή αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού από ότι π.χ. η συμβατική κοινωνική προστασία. Αυτό όμως δεν είναι πάντα βέβαιο, διότι εάν οι παροχές εξαρτώνται από την εργασία, τότε οι πολίτες που δεν έχουν εργασία δεν λαμβάνουν κάποια βοήθεια. Ειδικότερα, οι μητέρες με μικρά παιδιά χρειάζονται, φθηνούς παιδικούς σταθμούς. Εάν η απόκτηση αυτού του δικαιώματος υπόκειται σε έλεγχο αναγκών, τότε οι παροχές είναι πιθανόν να διαμορφωθούν σε χαμηλά επίπεδα. Έτσι, τα κενά στην κάλυψη και η εξάρτηση από την πρόνοια είναι πιθανό να μεγαλώσουν. Επίσης, οι εξαρτώμενες από την εργασία παροχές είναι πιθανό να προκαλέσουν ανεπιθύμητες αρνητικές εξωτερικότερες, όπως η άσκηση πιέσεων για μείωση των μισθών.

Η προώθηση της ιδιωτικής πρόνοιας συμβάλλει αναμφισβήτητα στην ισορροπία του κρατικού προϋπολογισμού, αλλά προκαλεί επίσης πολύ εύκολα κοινωνικές διαιρέσεις, ενώ συνεπάγεται και δευτερογενείς συνέπειες. Ο υποβιβασμός των νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα σε κατάσταση δεύτερης κατηγορίας πολιτών, που ζουν από την πρόνοια, είναι ίσως το σημαντικότερο αποτέλεσμα. Εάν η ισότητα παραμένει προτεραιότητα, τότε η επικεντρωμένη πρόνοια επιφέρει περιορισμένα αποτελέσματα, όπως υπογραμμίζεται από τους πολύ υψηλούς διεθνείς δείκτες φτώχειας. Επιπλέον, η φτώχεια είναι ιδιαίτερα εμφανής ανάμεσα στις κατηγορίες των ταχέως αυξανόμενων ευπαθών νοικοκυριών (όπως οι άγαμες μητέρες και οι

οικογένειες νεαρής ηλικίας με παιδιά) και ίσως είναι εξωπραγματικό να υποθέσουμε ότι οι αγορές, όσο «ζωηρές» και αν είναι, θα μειώσουν αποτελεσματικά την εξάρτηση από την Πρόνοια.

Η αχίλλειος πτέρνα αυτού του μοντέλου συνίσταται στο γεγονός ότι η ικανότητα της κυβέρνησης να συλλέγει περισσότερα έσοδα, καθώς επίσης και να διαχειρίζεται μια αποτελεσματική κοινωνική πολιτική, θα αποδυναμώνεται προοδευτικά, όσο περισσότερο οι πολίτες θα αποβάλλονται από την αγορά εργασίας. Εάν το κράτος πρόνοιας προσφέρει όλο και λιγότερα οφέλη στη μεσαία τάξη, τότε η συναίνεσή της στην υψηλή φορολογία σταδιακά θα μειώνεται, κυρίως γιατί θα είναι υποχρεωμένη να πληρώνει για ιδιωτική ασφάλιση. Το μοντέλο αυτό επομένως δεν διαθέτει ευρύτατες επιλογές, για να αντιμετωπίσει τα πιεστικά κοινωνικά προβλήματα του μέλλοντος.

Ø Ηπειρωτική Ευρώπη:

Κοινό χαρακτηριστικό στις περισσότερες, αλλά όχι όλες, τις ηπειρωτικές ευρωπαϊκές χώρες είναι η συνεχής προσκόλληση στις παραδοσιακές ευθύνες πρόνοιας της οικογένειας, η οποία παρουσιάζεται περισσότερο ισχυρή στη Νότια Ευρώπη και πολύ λιγότερο στο Βέλγιο και τη Γαλλία. Σε αυτό το πλαίσιο, η κοινωνική προστασία που απολαμβάνει ο άνδρας, ως ο κύριος υπεύθυνος για τη συντήρηση της οικογένειας, κατέχει θεμελιώδη σημασία. Η προτεραιότητα που δίδεται στην οικογένεια ενισχύεται επιπροσθέτως από την κυριαρχία της δημόσιας κοινωνικής ασφάλισης.

Η κοινωνική ασφάλιση είναι συνδεδεμένη με την εργασία και προστατεύει επαρκώς όσους έχουν σταθερή και ισόβια απασχόληση. Για αυτό το λόγο, οι χώρες που ακολουθούν την παράδοση της δημόσιας ασφάλισης συνήθως διαθέτουν και ισχυρές εγγυήσεις και ρυθμίσεις απασχόλησης. Ωστόσο, η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των συστημάτων που κυριαρχούνται από τη δημόσια κοινωνική ασφάλιση τίθεται όλο και περισσότερο σε αμφισβήτηση, διότι αυτά προσφέρουν ισχυρή προστασία σε αυτούς που έχουν μειωμένη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, όπως οι εργάτες με ασταθή εργασιακή πορεία.

Επιπλέον, η κοινωνική ασφάλιση δεν ανταποκρίνεται επαρκώς στις νεοεμφανιζόμενες δημογραφικές και εργασιακές δομές. Όταν η είσοδος στη σταθερή

απασχόληση καθυστερεί όλο και περισσότερο και η επαγγελματική σταδιοδρομία γίνεται πιο ασταθής, οι πολίτες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη συσσώρευση επαρκών συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Η αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών και της αντίστοιχης φορολογίας για την κάλυψη των χρηματοδοτικών ελλειμμάτων της κοινωνικής ασφάλισης, έχει σαν αποτέλεσμα οι νέοι και τα λιγότερο παραγωγικά άτομα που αναζητούν εργασία να τίθενται εκτός αγοράς. Η ισχυρή προστασία των σταθερά απασχολούμενων, συνδυαζόμενη με τα τεράστια εμπόδια εισόδου στην αγορά εργασίας, έχει σε πολλές χώρες διευρύνει το χάσμα μεταξύ προνομιούχων, που βρίσκονται «εντός των τειχών» και των μη προνομιούχων, που βρίσκονται «εκτός».

Για την αντιμετώπιση αυτών των κινδύνων, τα ηπειρωτικά ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας είτε έχουν βασιστεί στη διαρκή οικογενειακή υποστήριξη, είτε έχουν υιοθετήσει ad hoc προγράμματα, χωρίς την καταβολή εισφορών, όπως οι κοινωνικές συντάξεις και διάφορα μέτρα εξασφάλισης ενός κοινωνικά ελάχιστου. Σήμερα αναγνωρίζεται πλέον σαφώς σε όλη την Ευρώπη ότι οι υπηρεσίες, ιδιαίτερα για μικρά παιδιά και αδύναμους ηλικιωμένους, συνιστούν άμεση προτεραιότητα.

Όμως, η οικονομική δυνατότητα ανταπόκρισης σε αυτές τις ανάγκες είναι περιορισμένη, εξαιτίας της επίσης περιορισμένης φορολογικής βάσης, σε συνδυασμό με τις δαπανηρές συνταξιοδοτικές υποχρεώσεις. Το μοντέλο αυτό είναι ευάλωτο στη στασιμότητα της απασχόλησης και στους χαμηλούς δείκτες οικονομικής δραστηριότητας. Για αυτό τον λόγο, η επέκταση της απασχόλησης των γυναικών και των ηλικιωμένων εργαζομένων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη μακροχρόνια βιωσιμότητά του.

Η επέκταση της απασχόλησης όμως στην οικονομία της αγοράς γίνεται δύσκολη εξαιτίας των υψηλών μισθών, των μη μισθολογικών επιβαρύνσεων και των υποχρεωτικών εισφορών, ενώ η αύξηση της απασχόλησης στις δημοσιές υπηρεσίες δυσχεραίνεται, εξαιτίας των σοβαρών δημοσιονομικών περιορισμών. Η απάντηση στην έλλειψη απασχόλησης είναι η επιδότηση της πρόωρης συνταξιοδότησης, η οποία όμως απαιτεί πρόσθετες αυξήσεις στις κοινωνικές εισφορές. Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των κρατών είναι το περιορισμένο ή ακόμα και ανύπαρκτο εύρος επενδύσεων σε μέτρα που πιθανόν να βοηθήσουν τους ανθρώπους να βγουν από τη δύσκολη θέση της παγίδας της πρόνοιας χωρίς εργασία (όπως για παράδειγμα υπηρεσίες και επιδόματα για γυναίκες).

Ø Μεσογειακές χώρες:

Στις χώρες αυτές, στις οποίες συγκαταλέγεται και η Ελλάδα, υπάρχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά από πολιτιστική, οικονομική και κοινωνική άποψη. Η έμφαση δίνεται στην κάλυψη των αναγκών μέσω της οικογένειας, της φιλανθρωπίας και της κοινότητας. Οι γυναίκες παρέχουν υπηρεσίες, οι οποίες σε άλλες χώρες παρέχονται από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Ειδικότερα, για το νότιο μοντέλο που εντοπίζεται στις μεσογειακές χώρες και κατά συνέπεια αφορά άμεσα τη χώρα μας, παρατηρείται μια ανισόρροπη κατανομή της κοινωνικής προστασίας, καθώς και η εμφάνιση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών.

Οι υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας είναι περιορισμένες και αυτό οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στο πατερναλιστικό μοντέλο που χαρακτηρίζει τις νότιες χώρες, λόγω της έμφασης που δόθηκε στην πατριαρχική δομή της οικογένειας και τη θέση της γυναίκας μέσα στο σπίτι και όχι στην αγορά εργασίας. Οι συντάξεις γήρατος απορροφούν το μεγαλύτερο μέρος των κοινωνικών δαπανών. Σύμφωνα με στοιχεία του 1996, η Ελλάδα απορροφά ποσοστά της τάξης του 41,2%, η Ισπανία 41% και η Ιταλία 54%. Το ποσοστό του ΑΕΠ που δαπανάται για την κοινωνική προστασία είναι συγκριτικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πολύ χαμηλότερο από τα αντίστοιχα των βόρειων χωρών.

Δεν υπάρχει ένα ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, παρά μόνο για ορισμένες κατηγορίες πληθυσμού όπως για παράδειγμα άτομα με αναπηρίες, το οποίο είναι πολύ χαμηλό και δεν φτάνει να καλύψει τις ανάγκες των δικαιούχων (Γιαννακόπουλος, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4.1 Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικό Κράτος μετά την Κρίση

Οι αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε πολύ υψηλότερα επίπεδα από αυτά που είχαν αυτά που είχαν ανακοινωθεί έκανε ανέφικτο από την ελληνική κυβέρνηση την προοπτική δανειοδότησης σε λογικά επιτόκια από τις αγορές της χρηματοδότησης του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Οι προσπάθειες της νεοεκλεγείσας κυβέρνησης για την ανάκτηση της αξιοπιστίας της χώρας δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα. Οι ραγδαίες εξελίξεις ανάγκασαν την ελληνική κυβέρνηση να καταφύγει στη λύση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Δ.Ν.Τ.), της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής

Κεντρικής Τράπεζας (Ε.Κ.Τ.), που τότε δημιούργησε ένα έκτακτο μηχανισμό διαχειρίσεις κρίσεων μέσα στα πλαίσια της ευρωζώνης. Ο συνδυασμός αυτός συγκρότησε από κοινού το μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Σε δηλώσεις του κάποιους μήνες μετά ο τότε διευθυντής του ΔΝΤ Ντομνίκ Στρος Καν ανέφερε ότι η διαβούλευση για το ελληνικό χρέος με τον πρωθυπουργό της Ελλάδα είχαν γίνει στα τέλη του 2009. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης για την Ελλάδα έγινε στις 23 Απριλίου 2010 από τον πρωθυπουργό από το Καστελόριζο (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Η διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση όξυνε την κατάσταση και ανέδειξε με ποιο έντονα χαρακτηριστικά της δημοσιονομικές σπατάλες των προηγούμενων χρόνων. Μιας εποχής σταθερής, αλλά επιδοτούμενης και μη παραγωγικής, με τα χαρακτηριστικά οικονομικής μεγέθυνσης, η ανάπτυξη δεν συνέβαλε με διαρθρωτικό τρόπο και στην βάση ενός αναπτυξιακού σχεδιασμού. Οι επενδύσεις είχαν μονοδιάστατη κατεύθυνση προς τον καταναλωτισμό και πολλά νοικοκυριά αλλά και επιχειρήσεις ανέλαβαν δανειακά βάρη που με δυσκολία μπορούσαν αν διαχειριστούν και με την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2009, δεν είχαν την δεινότητα να ανταποκριθούν σε αυτά. Το εθνικό χρέος ξεπέρασε το 128% και το δημόσιο έλλειμμα τελικά το 15% του ΑΕΠ, στερώντας από την οικονομία και τους τελευταίους της πόρους. Οι εκλογές του Οκτωβρίου 2009 που έφεραν στην εξουσία νέα κυβέρνηση με αυτοδυναμία, αλλά και με λάθος προσδοκίες και υποσχέσεις που αυτή έθεσε. Η καθυστερημένη αντίληψη της κατάστασης και η αναθεώρηση της οικονομικής πολιτικής, σε συνδυασμό με την ακραία κερδοσκοπική αντίδραση των διεθνών αγορών δεν έδωσε την δυνατότητα δανεισμού σε λογικά επιτόκια για πολύ (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Τα αποτελέσματα που περιγράφηκαν παραπάνω αποτέλεσαν την αναπόφευκτη αποτελέσματα του διαχρονικού πολιτικού ελλείμματος, σύμπτωμα που αντανακλούνταν σε μια οικονομική χρεοκοπία και η βαθύτερα αίτια ήταν η μορφή της διαπλοκής δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και η φύση της σχέσης ατομικού-συλλογικού στην Ελλάδα. Η διεθνής βοήθεια συντέθηκε σε ένα «μνημόνιο συνεργασίας», που αποτελούσε μια αναλυτική δηλαδή συμφωνία μεταξύ της χώρας και των δανειστών εταίρων της. Η συμφωνία απαιτούσε να γίνουν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις στους βασικούς τομείς πολιτικής με ρητές δεσμεύσεις για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων σε δεδομένου χρόνους (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Σε γενικές γραμμές το μνημόνιο αυτό περιλάμβανε που επέβαλλε μεγάλες περικοπές εισοδημάτων και δαπανών συνδυαστικά με αυξήσεις στην άμεση και έμμεση φορολογία. Το μνημόνιο απέβη αντικείμενο τακτικής επικαιροποίησης και συνεχούς αυστηροποίησης λόγω τόσο αστοχίας εφαρμογής του όσο και λάθος συνταγών για το ελληνικό πρόβλημα (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Ο χώρος της κοινωνικής πολιτικής αποτέλεσε σημαντικό κομμάτι για τους όρους «συνεργασίας», στους τομείς της αναθεώρησης την αγορά εργασίας, την υγεία και το συνταξιοδοτικό σύστημα (www.minfin.gr).

Οι περικοπές έπληξαν όλες τις συντάξεις, τα προνομιακά επιδόματα, τις εργασιακές παροχές. Στο χώρο της υγείας στο επίκεντρο βρέθηκαν κυρίως τα δημόσια νοσοκομεία με μέτρα, όπως το εισιτήριο εισόδου, με δρομολόγηση συγχωνεύσεων, με επέκταση της εξαιρετικά διαδεδομένης ιδιωτικής ιατρικής. Στα εργασιακά και την απασχόληση, η απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και ο περιορισμός των εργασιακών δικαιωμάτων στηρίχτηκε σε ανεμικές προσδοκίες για μείωση της ανεργίας. Η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας, ο υψηλός δανεισμός και οι πολιτικές λιτότητας αποτέλεσαν ανασταλτικός παράγοντας στον περιορισμό της ανεργίας. Παρά τις κοινωνικές θυσίες, τις κυβερνητικές υποσχέσεις και τις υπερεθνικές προσδοκίες, η αποτυχία των τριών μνημονίων ήταν δεμένη το Μάρτιο του 2011. Τα βασικά στοιχεία αποτυχίας τους, ο μεσιακός χαρακτήρας της οικονομικής πολιτικής και ο αναποτελεσματικός τρόπος της πολιτικής εφαρμογής (www.minfin.gr)

4.1.1 Κοινωνική Ασφάλιση: Η μεγάλη ανατροπή

Η πιο επώδυνη επίδραση της απορρύθμισης στο πεδίο του περιορισμού του κοινωνικού κράτους αφορούσε το μεγάλο περιορισμό των ανταποδοτικών συντάξεων στην μέχρι στιγμής μνημονική περίοδο. Η σύνταξη για την ελληνική οικογένεια σημαίνει πολλά αποτελεί όνειρο για όλους τους εργαζομένους και στην δεδομένη χρονική περίοδο και αποτελεί το μοναδικό εισόδημα για πολλές οικογένειες. Από την άλλη αποτέλεσε το αράθυμο πρότυπο που καλλιέργησε το μεταπολεμικό και εξέθρεψε το μεταπολιτευτικό σύστημα: μεγάλη χρηματοδότηση

και εκτεταμένος κορπορατισμός, οικονομικός ανορθολογισμός και κοινωνική αδικία (www.minfin.gr)

Με βάση τα μνημόνια η κυβερνήσεις δεσμεύθηκαν να αναθεωρήσουν και σε βάθος τις βασικές πτυχές του κύριου και του επικουρικού συνταξιοδοτικού συστήματος. Η βασική κατεύθυνση των αλλαγών η εξοικονόμηση, ο έλεγχος δηλαδή της συνολικής συνταξιοδοτικής δαπάνης που θα το περιόριζε στο ανώτατο επιτρεπόμενο όριο αύξησής της στο 2,5% σε σχέση με το ΑΕΠ μεταξύ του 2009 και του 2060 (Εδάφιο 11, μνημόνιο 3, Δεκέμβριος 2010).

Προηγήθηκε η υιοθέτηση σημαντικών αλλαγών του θεσμικού πλαισίου, που προσδιόριζε τις συντάξεις για εκατοστή σχεδόν φορά από το 1932 προς την κατεύθυνση της αναμόρφωσης του συστήματος. Οι στόχοι των αλλαγών ήταν η βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος, η διόρθωση των στρεβλώσεων και των αδικιών. Πέραν από του βασικούς στόχους υπήρχαν και έμμεση που αφορούσαν την περιστολή δαπανών και τη μετατροπή του χρηματοδοτικού αλλά και του ηθικού χαρακτήρα του συστήματος από αναδιανεμητικό σε «οιονεί κεφαλαιοποιητικό». Τα εργαλεία αναμόρφωσης των αλλαγών ήταν μέτρα για τη ρύθμιση των οφειλόμενων ασφαλιστικών εισφορών, την επιμήκυνση των ηλικιακών ορίων συνταξιοδότησης και τη διεύρυνση των κεφαλαιοποιητικών στοιχείων στο συνταξιοδοτικό σύστημα, σε συνδυασμό και με τον περιορισμό των ποσοστών αναπλήρωσης. Η περιορισμοί αυτή για τη μεγάλη πλειονότητα των συντάξεων που ήταν ήδη ανεπαρκείς. Όμως, η οικονομική κρίση είχε ήδη οδηγήσει σε κρίση απασχόλησης και, βεβαίως, σε κρίση κοινωνικής ασφάλισης (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Οι στόχοι των αλλαγών αυτών ενδυναμώθηκαν και ενεργοποιήθηκαν από τα μνημόνια που επιβλήθηκαν τη διετία 2010 - 2011. Έτσι το 2010 έχουν την εφαρμογή οριζόντιων περικοπών του επιπέδου των συντάξεων έφθασαν ακόμα και το 25% σε ετήσια βάση, περικοπές που επιχειρήθηκε στην αρχική του εφαρμογή μόνο στις υψηλές συντάξεις. Μια νέα κλιμακωτή φορολόγηση των υψηλότερων συντάξεων είχε σκοπό τον περιορισμό των θεόρατων ελλειμμάτων των ασφαλιστικών ταμείων. Οι «τυφλές» αυτές παρεμβάσεις επέβαλαν σημαντικές περικοπές και ανισοκατανομή των βαρών. Σε μορφή ποσοτήτων αυτές οι μεταβολές ήταν: περιόρισαν από το 70% περίπου, στο 42% για 35 έτη και στο 48% για 40 έτη ασφάλισης. Οι μειώσεις στα ποσοστά αναπλήρωσης ευνοούν τις υψηλότερες συντάξεις και αδικούν εκείνους που

έχουν μεγαλύτερη ανάγκη προστασίας. Ουσιαστικά αυτές οι μεταβολές διαιωνίζουν το κυρίαρχο περί κοινωνικής δικαιοσύνης πρότυπο του ασφαλιστικού συστήματος που αναπαράγει προνόμια και ανισότητες. Στην αντίθετη κατεύθυνση κινήθηκε το κλιμακωτό σύστημα φορολόγησης των υψηλότερων συντάξεων, που συνδέθηκε με τον πρόωφο χαρακτήρα συνταξιοδότησης και την ηλικία του συνταξιούχου αλλά όχι και με τα μεμονωμένα κοινωνικά κριτήρια (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Η συνταξιοδοτική αυτή μεταρρύθμιση κρίνεται θετική από πλευράς τεχνοκρατική ανάγνωση, που όμως δεν έλαβε σοβαρά ειπούν της, κρίσιμες παραμέτρους και ιδιαιτερότητες. Με βάση έκθεση του ΟΟΣΑ, αναφέρει ότι η μεταρρύθμιση του 2010 απλοποίησε σε μεγάλο βαθμό το συνταξιοδοτικό σύστημα, ευθυγράμμισε τη γενναιοδωρία του με τα επίπεδα των περισσότερων άλλων συστημάτων των χωρών του ΟΟΣΑ, αυστηροποίησε τις προϋποθέσεις για την καταβολή πρόωρης συνταξιοδότησης και συνδέει από το 2021 τη θεσπισμένη ηλικία πλήρους (65 έτη) και ελάχιστης (60 έτη) συνταξιοδότησης με τα προσδόκιμα όρια ζωής, ενώ η συνταξιοδοτική δαπάνη δεν αναμένεται να αυξηθεί ως ποσοστό του ΑΕΠ μέχρι το 2060 (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Το ευτύχημα για τους Έλληνες είναι ότι δεν κυβερνώνται ακόμη πλήρως από απρόσωπους υπερεθνικούς οργανισμούς. το ατύχημα παραμένει ότι, στο βαθμό που αυτό συμβαίνει, κυβερνούνται ακόμη από Έλληνες πολιτικούς. σε κλίμα διαρκούς αιφνιδιασμού, προαναγγέλθηκε για το 2018 και μια ενιαία βασική προνοιακή σύνταξη ύψους 360 ευρώ – δηλαδή 200 ευρώ χαμηλότερη από τη θεωρούμενη ως γραμμή φτώχειας – που θα χρηματοδοτείται από τη γενική φορολογία. τόσο η βασική προνοιακή, όσο και η πρόσθετη κύρια ασφαλιστική σύνταξη υπάγονται θεσμικά σε καθεστώς επαπειλούμενης συρρίκνωσης: θα συνδέονται με οικονομικούς δείκτες, όπως η οικονομική ανάπτυξη της χώρας ή οι οικονομικές δυνατότητες κάθε ταμείου. η νέα καθολική προνοιακή σύνταξη σηματοδοτεί στρατηγική επιλογή αναθεώρησης του μείγματος και των στόχων της ελληνικής κοινωνικής πολιτικής (www.minfin.gr).

Η νέα ασφαλιστική κεφαλαιοποιητικού χαρακτήρα σύνταξη υπάγεται σε νέους κανόνες υπολογισμού με βάση το σύνολο του εργασιακού βίου, που μειώνουν δραστικά και εκτός κοινωνικής πραγματικότητας το ποσοστό αναπλήρωσης και το επίπεδο της παροχής. με άλλα λόγια, το συνταξιοδοτικό ανταποδοτικό σύστημα ασφάλισης αναπροσανατολίζεται στην κατεύθυνση ενός προνοιακού συστήματος

εγγυημένων ελαχίστων, στο πνεύμα ενός άκρως υπολειμματικού φιλελεύθερου μοντέλου κοινωνικής ευημερίας. στην πραγματικότητα, πρόκειται για μια μεταστροφή που κατανοήθηκε από λίγους και έπεισε λιγότερους και για ελάχιστα. Ένα ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα για συνταξιούχους που, κάθε άλλο παρά εγγυάται συνθήκες αξιοπρεπούς κάλυψης των βασικών αναγκών. σε διαρθρωτικό επίπεδο, η πλέον βαρυσήμαντη αλλαγή αφορά την κατάργηση της τριμερούς χρηματοδότησης στην κοινωνική ασφάλιση – την απόσυρση δηλαδή της κρατικής συμμετοχής. πρόκειται για μια αναδίπλωση με σημειολογία ιστορικής αμνησίας και κυριολεξία πολιτικού φαρισαϊσμού. Οι δραστικές μειώσεις στην κύρια ασφαλιστική σύνταξη συνοδεύθηκαν από την επέκταση της, δρομολογημένης από το 2008, επιλογής για μείωση των επικουρικών συντάξεων –με κατώτατο όριο αναπλήρωσης το 20% (www.minfin.gr).

Οι αλλαγές εισάγουν τη σύνδεση των νέων ασφαλιστικών παροχών με την πορεία του ΑΕΠ ή/και την οικονομική βιωσιμότητα των φορέων αλλά παραβλέπουν τις πολιτικού – πελατειακού χαρακτήρα αιτίες της δυσπραγίας τους. Εν μέσω επεκτεινόμενης κοινωνικής αναταραχής και απώλειας των στόχων, η κυβέρνηση υποχρεώθηκε να αποδεχθεί και να πασχίσει να εφαρμόσει, τον Ιούνιο του 2011, το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα 2011 - 15, προκειμένου να αποφευχθεί η στάση πληρωμών και η πλήρης οικονομική χρεοκοπία. το πρόγραμμα προβλέπει μια θεσμικού χαρακτήρα δέσμη μέτρων περιοριστικής κοινωνικής πολιτικής για εξοικονόμηση άνω του 1,7% του ΑΕΠ εστιάζει «στον ανορθολογισμό των δαπανών και στην εξασφάλιση της είσπραξης εσόδων» και «εξασφαλίζει πλέον οριστικά τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος της χώρας μας, δημιουργώντας ταυτόχρονα ένα σύγχρονο και δίκαιο σύστημα» (www.minfin.gr).

Ως εύλογη προτεραιότητα τίθεται η εκτεταμένη ανασφάλιστη εργασία: 26% στην Ελλάδα, μόλις 3% κατά μέσο όρο στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. ταυτόχρονα, επιχειρείται η βελτίωση της αδιανόητα χαμηλής «είσπραξιμότητας» των ασφαλιστικών εισφορών, λόγω της ανυπαρξίας συστήματος ελέγχου και είσπραξης των ταμείων. η εντατικοποίηση της προσπάθειας για την είσπραξη των εισφορών μπορεί να φέρει πρόσθετα έσοδα ύψους 1,2% του ΑΕΠ για το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. η ιεράρχηση των παρεμβάσεων «έγινε με γνώμονα την προστασία των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων – πολυτέκνων, αναπήρων, χαμηλοσυνταξιούχων κ.λπ. – που, υπό τις δύσκολες σημερινές συνθήκες, βιώνουν εντονότερα την

οικονομική κρίση». Η προτεραιότητα αυτή δεν μεταφράστηκε σε μέτρα αναδιανομής των παροχών που να υπηρετούν τον «γνώμονα» που έχει τεθεί. στο πεδίο του συνταξιοδοτικού, στόχοι του μεσοπρόθεσμου είναι η εξάλειψη των ανισοροπιών, η στενότερη σύνδεση μεταξύ παροχών και εισφορών και η σημαντική μείωση του αριθμού των ταμείων. Ειδικότερα προβλέπονται πρόσθετες περικοπές: στις επικουρικές συντάξεις βάσει στοιχείων και αναλογιστικών μελετών, στη λίστα των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων, στις συντάξεις αναπηρίας που δεν θα πρέπει πλέον να υπερβαίνουν το 10% όλων των συντάξεων, στα εφάπαξ σε ευθυγράμμιση με τις εισφορές. Το σύνολο των συγκεκριμένων ρυθμίσεων αποσκοπεί να εξοικονομήσει 0,8% του ΑΕΠ σε ετήσια βάση. στο πεδίο των κοινωνικών μεταβιβάσεων, επιδίωξη είναι «η απλοποίηση και καλύτερη στόχευση των κοινωνικών παροχών» για εξοικονόμηση ενός επιπλέον 0,8% του ΑΕΠ πιο συγκεκριμένα, τα μέτρα περιλαμβάνουν ανώτατα όρια στο συνταξιοδοτικό εισόδημα και αυστηροποίηση των κριτηρίων για χορήγηση κοινωνικών παροχών, όπως των επιδομάτων ανεργίας, των εκπτώσεων σε ασφαλιστικές εισφορές και των παροχών σε είδος. Παράλληλα, επιβάλλεται η επείγουσα αξιολόγηση των κοινωνικών δαπανών με σκοπό τον εξορθολογισμό τους και τον περιορισμό υπηρεσιών. πρόκειται συνολικά για, κυρίως, οριζόντιες επώδυνες ρυθμίσεις επί δικαίων και αδίκων, με κύριο άξονα τις συντάξεις και αποκλειστικό γνώμονα την περικοπή. Οι στόχοι που ετέθησαν στο μεσοπρόθεσμο εξειδικεύθηκαν άμεσα σε συγκεκριμένα μέτρα εφαρμογής. σε αδρές γραμμές, στα ζητήματα που επηρεάζουν την κοινωνική ασφάλιση, τα μέτρα εφαρμογής περιλαμβάνουν: μειώσεις των μισθών στον ιδιωτικό τομέα, περικοπές όλων των συντάξεων, μείωση του εφάπαξ των δημοσίων υπαλλήλων, μείωση μισθών των δημοσίων υπαλλήλων με επιπλέον εισφορές, αυξημένες εισφορές σε όλους τους επαγγελματίες, εμπόρους, επιστήμονες αλλά και αγρότες, καθιέρωση ειδικής εισφοράς για την ανεργία σε όλους τους εργαζόμενους, κλιμακωτή αύξηση της εισφοράς αλληλεγγύης στις υψηλότερες συντάξεις πριν τα 60. Τα μέτρα φορολόγησης των υψηλότερων συντάξεων ορθά «τιμωρούν» την πρόωρη συνταξιοδότηση αλλά, λάθος εξαιρούν τους απόστρατους. τα μέτρα αποστέωσης χαμηλότερων συντάξεων, ακόμη και του ΟΓΑ, είναι κοινωνικό πλήγμα που πρέπει να θεραπευθεί άμεσα (www.minfin.gr).

Επίσης, η «μεταρρύθμιση στο σύστημα αναπηρικών συντάξεων», με στόχο βεβαίως τη μείωση τους, είναι ζήτημα που προκαλεί το κοινό αίσθημα αλλά απαιτεί

μέγιστη προσοχή. Γενικός κοινός παρονομαστής των μέτρων είναι, για πολλοστή φορά σε ενάμιση χρόνο, η μείωση στα εισοδήματα όλων και η μυθοποίηση αριθμών που μάλλον θα μείνουν στα χαρτιά. Με λίγα λόγια, η μέσω αλληπάλληλων μνημονίων απορρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επιβάλλει περικοπή δαπανών/παροχών και αύξηση εισφορών. Κυρίως, επιζητεί την άκριτη δραστική μείωση μιας «εκ φύσεως» εκτεταμένης και χαοτικής, βάσει του πολιτικού προτύπου, κρατικής συμμετοχής. Δηλαδή, με μοντέλο διαχείρισης τη μέσω ταμείων άσκηση «κοινωνικής πολιτικής», το κράτος τώρα αποσύρεται από αυτή τη μορφή κοινωνικής πολιτικής. Οι ασφαλισμένοι κοινωνικοί κίνδυνοι αποσυνδέονται από την ήδη αδύναμου συλλογικού χαρακτήρα αναδιανεμητική ενίσχυση μη αποδεκτών ελάχιστων βασικών παροχών. Η ποιότητα παροχών και υπηρεσιών συνδέεται με το νέο πλαίσιο με όρους απίσχυνσης, μέσω υποχρηματοδότησης βασικών δομών και απορρύθμισης βασικών εγγυήσεων. Το ιστορικό, όμως, βάρος της αλλαγής δεν αφορά την αποσύνδεση της ατομικής από την κοινωνική ανάγκη σε ένα εγγενώς ανεργμάντιστο και ανεπαρκές κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα, που, όμως, παραμένει η ραχοκοκαλιά της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα. Πρώτον, αφορά τις βίαιες και αιφνιδιαστικές συνθήκες υπό τις οποίες επιβλήθηκε η αλλαγή, σε ένα βισμαρκιανό – κορπορατιστικό σύστημα όπου, συνήθως, τα κατεστημένα συμφέροντα επιβραδύνουν την αλλαγή, και στη χώρα μας την είχαν μέχρι σήμερα αποτρέψει. Αφορά, δεύτερον, την πολιτική αιτία της ιστορικής αλλαγής την οικονομική φύση της εισπρακτική και την δύναμη κοινωνική της έκβαση διαλυτική (www.minfin.gr).

4.1.1.1 Υγεία: Η μεγάλη προτεραιότητα

Στην υγεία, το βασικό ζήτημα αποτέλεσε η πρωταρχική έμφαση διαρθρωτική μεταρρύθμιση, που ως πρόσταγμα είχε την περιστολή των δαπανών έως 0,5% του ΑΕΠ για το 2011 για την υγεία (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Η συστηματικής απαξίωσης του εθνικού συστήματος υγείας και η υποβάθμιση του δημόσιου δικαιώματος στην υγεία, αποτέλεσαν μια διαρκεί νάρκη στα οικονομικά του συστήματος και σε συνδυασμό με τις διαρκείς τάσεις ιδιωτικοποίησης του συστήματος υγείας μέσα από την σημαντική αύξηση των ιδιωτικών υπηρεσιών και δαπανών υγείας, μετατρέπουν την υγεία στην χώρα μας από

δημόσιο αγαθό σε εμπόρευμα και αλλάζουν τη σχέση υγείας – αγοράς (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Τα δομικά ελλείμματα στο πεδίο της πολιτικής και των υπηρεσιών υγείας, πολιτικά, συντεχνιακά, οικονομικά, είναι χρόνια. Αποτελούν το χαρακτηριστικότερο δείγμα για τα εγγενή αίτια του ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας. Το βασικό ζήτημα στο χώρο της υγείας αποτελεί χωρίς αμφιβολία η εξυγίανση που δεν περιορίζεται μόνον στην οικονομική περιλαμβάνει και την ηθική διάσταση στο πεδίο της διαφθοράς και την ορθή και χρηστή χρήση των πόρων. Τα νέα μέτρα είναι περιορισμένα σε αριθμό, αλλά υπόσχονται σημαντικά αποτελέσματα στο πλαίσιο της εξοικονόμησης, σε διαχειριστικό επίπεδο. Οι μνημονική στόχοι περιλαμβάνουν περικοσμών του κόστους των νοσοκομείων τουλάχιστον κατά 10%, το 2011 και κατά ένα πρόσθετο 5%, το 2012. Ενώ παράλληλα θα ενισχυθούν οι υπολειτουργούσες μονάδες υγείας, ιδιαίτερα σε νοσηλευτικό προσωπικό και η ολοήμερη λειτουργία των νοσοκομείων για καλύτερη παροχή υπηρεσιών προς τον πολίτη συνδυαστικά με την αύξηση των εσόδων των νοσοκομείων (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Μια ριζωματική μεταρρύθμιση στο χώρο της υγείας επιβάλλεται να αναλογιστεί δύο πραγματικότητες. Αρχικά τη δημόσια χρηματοδότηση της υγείας, που είναι περί το 6% του ΑΕΠ, που υστερεί η Ελλάδα κατά πολύ του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ και ακόμα ότι οι προσπάθειες ελέγχου του κόστους πρέπει να συνοδευθούν από προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών υγείας (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Συμπεράσματα θα μπορούσε να προσδιοριστεί ότι η καταπολέμηση της σπατάλης και της κακοδιαχείρισης και όχι μόνον άκριτη υποχρηματοδότηση, σε συνδυασμό με σχεδιασμό και αξιολόγηση για βελτίωση της απόδοσης των υπηρεσιών και με μεγαλύτερη έμφαση στην προληπτική ιατρική αποτελούν το αντίδοτο για το εθνικό σύστημα υγείας και των παροχών που παρέχει. Με όρους μεταρρύθμισης πολιτικής υγείας, το σημαντικότερο στοιχείο είναι η υπόσχεση, για πολλοστή φορά σε ορίζοντα τριών δεκαετιών, για ενιαίο φορέα φροντίδας (Σακελλαρόπουλος, 2013).

4.1.1.2 Κοινωνική Πρόνοια: Η υποβαθμισμένη «αναβάθμιση»

Προς τα τέλη του 2009 ένα χαμηλότατο επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης αποφασιστικέ να παρασχεθεί σε έναν αναλυτικό κατάλογο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Στα πλαίσια μιας διορθωτικής κίνησης που αποτελούσε μια συμβολική και πολιτική κίνηση παρά ουσίας. Με την είσοδο στο μνημόνιο και την πίεση τόσο της ΕΕ όσο και του ΔΝΤ αποτέλεσε μια από τις πρώτες περικοπές που επιβλήθηκαν (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Αποτελούσε μια εμφανή νεοφιλελεύθερης αντίληψης χωρίς ίχνος κοινωνικής ευαισθησίας που διαποτίζει έκτοτε ασταμάτητα τις πολιτικές οικονομικής διάσωσης. Λίγους μήνες νωρίτερα είχε καταργηθεί το ταμείο εθνικής κοινωνικής συνοχής, που αποτελούσε ένα προνομιακό σύστημα υποστήριξης ευάλωτων φτωχών ομάδων που περιλάμβανε χαμηλοσυνταξιούχους, ανασφάλιστους άνεργους και άτομα με ειδικές ανάγκες (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Η σημαντική θεωρητικά αλλαγή, αφορά την παραπάνω αναφορά και την καθιέρωση ενός συστήματος βασικής προνοιακής συνταξιοδότησης που θα περιλαμβάνει όλους του πολίτες από το 2018. Το όποιο θα αποτελείται από μια χαμηλή σύνταξη 360 ευρώ που δεν καλύπτει ούτε τα δύο τρίτα της γραμμής φτώχειας. Μέσα από την εφαρμογή του μεσοπρόθεσμου προγράμματος υιοθετήθηκε μια πολιτική περιορισμένης διεύρυνσης των δικαιούχων του ΕΚΑΣ, έτσι ώστε να ενισχυθούν περισσότεροι χαμηλοσυνταξιούχοι που δεν διαθέτουν άλλους εισοδηματικούς πόρους. πρόκειται για μια μοναχική ρύθμιση που εστιάζει στα πράγματι φτωχότερα εισοδήματα και αφορά την επέκταση του επιδόματος αλληλεγγύης. Η πολιτική διεύρυνσης αποδυναμώθηκε αριθμητικά με την υιοθέτηση κριτηρίων που εκτιμάται από 15.000 έως και 50.000 λόγω του συνυπολογισμού επιπρόσθετων πόρων και των επιδομάτων. Η ενίσχυση αυτή, ωστόσο, δεν προκύπτει από τον κοινωνικό προϋπολογισμό για τα έτη 2011 - 2015, όπου η χρηματοδότηση της πρόνοιας περιορίζεται σε σημαντικό βαθμό (www.minfin.gr).

Τέλος, δρομολογείται η ενοποίηση των υπηρεσιών κοινωνικών παροχών, με στόχους τις οικονομίες κλίμακας και περιορισμού της γραφειοκρατίας. Η πολιτική ενοποίησης αποσκοπεί στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της. Το κρίσιμο ζήτημα ήταν πάντα η απόσταση μεταξύ ενός αξιοπρεπούς και του ορισθέντος ως ελάχιστου εγγυημένου επιπέδου διαβίωσης που στην βάση οριοθέτησης στο επίπεδο

των 360 ευρώ, το ελάχιστο εγγυημένο επίπεδο διαβίωσης δεν είναι παρά μια βασική κοινωνική πολιτική ένδειας και ανέχειας. (www.minfin.gr).

4.1.1.3 Εργασία: Ο μεγάλος διωγμός

Ο χώρος της εργασία στα πλαίσια των αλλαγών που επιβλήθηκαν αφορά τις βασικές παραμέτρους των όρων και εγγυήσεων που την περιβάλλουν. Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της εθνικής οικονομίας από την μια πλευρά και η βασική αιτία της που αφορά τα επίπεδα μισθών και ημερομισθίων (www.minfin.gr).

Οι αρχικές επεμβάσεις είχαν ως στόχο τα επίπεδα των βασικών αποδοχών που ξεπέρασαν τις αντοχές των συνδικαλιστικών φορέων. Στην συνέχεια παρόξυναν την κοινωνική ανασφάλεια και τον περιορισμό των εργασιακών δικαιωμάτων που ωστόσο δεν περιόρισαν την ύφεση και δεν περιόρισαν την ανεργία. Η παρεμβάσεις στο εργασιακό τομέα ξεκίνησαν από τον δημόσιο τομέα με στόχο, τη μείωση των δημόσιων ελλειμμάτων και αφετέρου, τη δημιουργία όρων κοινωνικού αυτοματισμού και διαιρέσεων ανάμεσα στους εργαζόμενους (www.minfin.gr).

Σε γενικές γραμμές τα μέτρα αφορούσαν τον περιορισμό μισθών, οριζόντια περικοπή αποδοχών με έμφαση στους εργαζομένους των ΔΕΚΟ, μείωση και κατάργηση επιδομάτων και αλλά. Οι εισοδηματικές απώλειες για ορισμένες κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων έφτασαν το 25% σε ετήσια βάση. Μια από τις βασικότερες παρεμβάσεις αποτέλεσε η άρση της μονιμότητας για τους δημοσίους υπαλλήλους μέσω της κατάργησης οργανικών θέσεων, τις αξιολόγησης, των μετατάξεων και τελικά απολύσεων. Η άρση αυτή διενεργήθηκε μέσω του θεσμού της «εργασιακής εφεδρείας», όπου οι αξιολογημένοι ως πλεονάζοντες δημόσιοι υπάλληλοι του ευρύτερου δημόσιου τομέα, αφού λάβουν για 12 μήνες το 60% του βασικού τους μισθού και εφόσον δεν έχουν ενδιάμεσα απορροφηθεί σε άλλες θέσεις εργασίας, οδηγούνται στην απόλυση ή τη συνταξιοδότηση. Παράλληλα η αύξηση της ανεργίας κατά 4 τουλάχιστον μονάδες και η μέση μείωση των αποδοχών στον ιδιωτικό τομέα κατά 5% συμβάλουν στην οικονομική αποσταθεροποίηση σε μεγαλύτερο βαθμό για το ασφαλιστικό σύστημα ύψους τουλάχιστον δύο δισεκατομμυρίων ευρώ για το 2011. Οι ισχυροί ρυθμοί δημιουργίας νέων θέσεων

εργασίας την εποχή της αντιπαραγωγικής οικονομικής μεγέθυνσης δεν υφίσταται πλέον (www.minfin.gr).

Η σταθερά υψηλή ανεργία ουσιαστικά διπλασιάστηκε για το χρονικό διάστημα 2009 έως 2011, με προοπτικές αρκετά ανησυχητικές και απρόβλεπτες. Αυτό το βαθύ ρήγμα που έχει επέλθει στην ελληνική κοινωνία θα έπρεπε να επουλωθεί από την νέα κοινωνική πολιτική για να συγκρατήσει την κοινωνική συνοχή και να διατηρήσει την κοινωνική συμβίωση (www.minfin.gr).

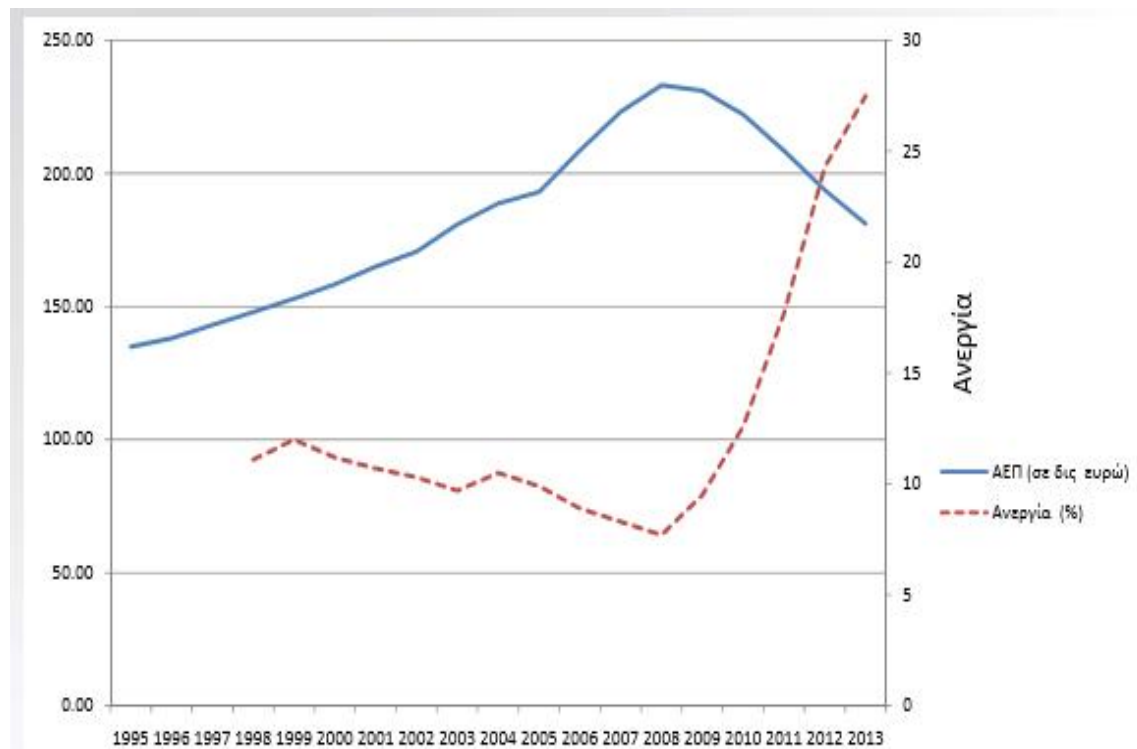
Στην Ευρώπη, η απασχόληση έχει υποστεί σοβαρό πλήγμα με μεγαλύτερα θύματα την Ιρλανδία, Ισπανία, Ελλάδα και Πορτογαλία, όπου οι ρυθμοί αύξησης της ανεργίας είναι αυξημένη σε σημαντικό βαθμό από τον μέσο όρο της Ε.Ε. των 27 (www.minfin.gr).

Ταυτόχρονα, μειώνονται και οι θέσεις πλήρους απασχόλησης προς όφελος των θέσεων μερικής απασχόλησης. Ουσιαστικά η κατάρρευση της οικονομίας βάθυνε την κρίση στην εργασία οδηγώντας σε απόγνωση την κοινωνία. Τα μέτρα του μνημονίου του 2011 περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων πρώτον, με την επέκταση του χρόνου ισχύος του ελαστικού ωραρίου που ουσιαστικά καταργεί την υπερωριακή απασχόληση . Δεύτερον, με τη μείωση των αποδοχών των νεοπροσλαμβανόμενων μέχρι 25 ετών (600 ευρώ) κάτω από την εθνική συλλογική σύμβαση εργασίας (750 ευρώ), και χωρίς, να υπάρχει εγγύηση μακρύτερης παραμονής στη θέση εργασίας. Τρίτον, με την αύξηση της περιόδου ανανεώσεων των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, που περιορίζει τις δυνατότητες μονιμοποίησης των εργαζομένων με σύμβαση και διογκώνει το χρόνο της εργασιακής «ομηρίας» τους στην βάση των προαναφερθέντων λογικών (Σακελλαρόπουλος, 2013).

Όσον αφορά τα επιδόματα ανεργίας, το μεσοπρόθεσμο προβλέπει σταδιακές περικοπές στη διάρκεια του επιδόματος για τους εποχικά απασχολούμενους ξενοδοχοϋπαλλήλους, οικοδόμους, κ.λπ.. Στην ουσία, ενώ από τη μια πλευρά μεγαλώνει την βάση άντλησης εισφορών χρηματοδότησης για την ανασφάλιστη ανεργία, από την άλλη περιορίζεται η προστασία των ανέργων σε έναν ευρύ και εύάλωτο κλάδο εργαζομένων (Σακελλαρόπουλος, 2013).

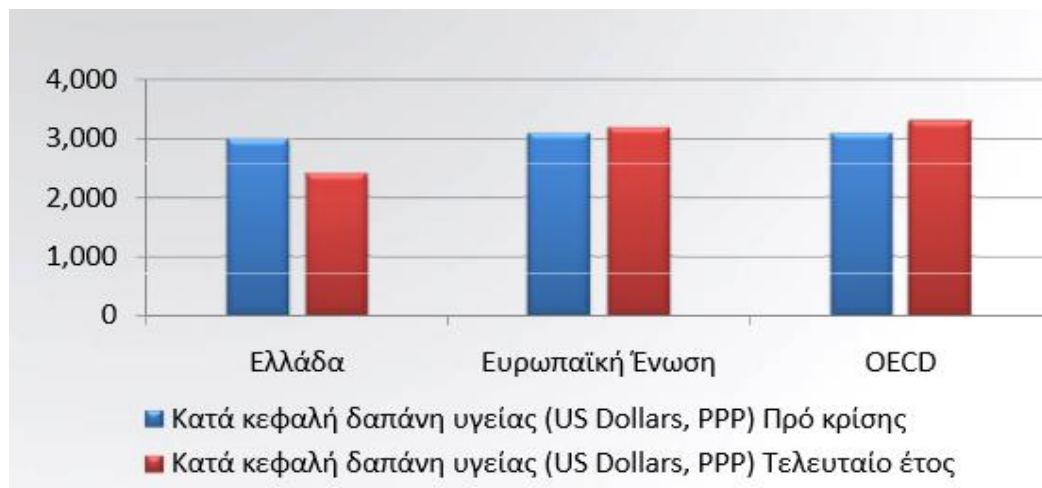
4.2 Κοινωνικοί Δείκτες

Διάγραμμα 1.1. Εξέλιξη του ΑΕΠ και της ανεργίας στην Ελλάδα, 1995 - 2013

Στο παραπάνω διάγραμμα διακρίνεται η αρχικά αντίθετες πορείες ανάμεσα στα δυο μεγέθη που περιγράφει το διάγραμμα με χαρακτηριστική χρόνια το 2008 που η ανεργία καταγράφει μια κατακόρυφη άνοδο σε αντίθεση με το ΑΕΠ που ξεκινά μια καθοδική πορεία.

Διάγραμμα 1.2 . Κοινωνικοί δείκτες πριν και μετά τη κρίση

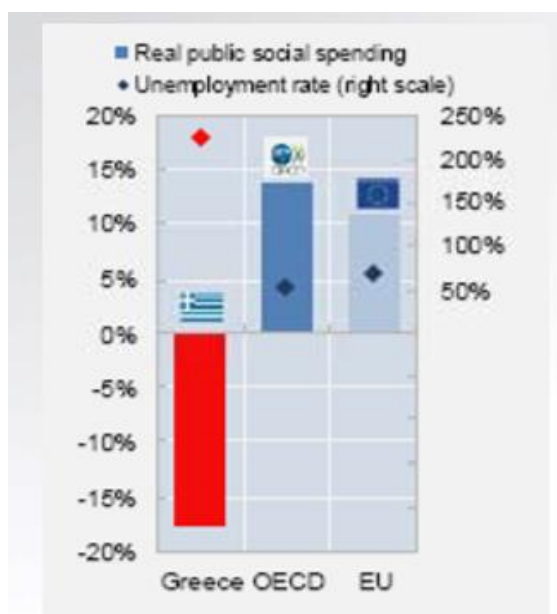

Πηγή: OECD.

Στο παραπάνω διάγραμμα διακρίνονται η αντίθετες πορείες που καταγράφουν οι κοινωνικοί δείκτες ανάμεσα στην Ελλάδα και τις χώρες της ΕΕ. Για το προ και μετά χρονικό διάστημα της οικονομικής κρίσης.

Διάγραμμα 1.3.

Ποσοστιαία αλλαγή στην πραγματική κοινωνική δημόσια δαπάνη & ρυθμός ανεργίας
(2007/2008-2012/2013)

Πηγή: OECD.

Στο παραπάνω διάγραμμα καταγράφεται η τεραστία πτώση της πραγματικής κοινωνικής δαπάνης για την Ελλάδα που ξεπερνά το 15% από την έναρξη σχεδόν της οικονομικής κρίση σε αντίθεση με την ΕΕ που διακρίνεται μια αύξηση της τάξης του 10% και πάνω.

Ο δείκτης του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε σημαντικά στην Ελλάδα από 27.6% το 2009 σε 34.6% το 2012. Το 2011 το ποσοστό αντιπροσώπευε πάνω από 3.7 εκατομμύρια ανθρώπους. Για το 2012 το ποσοστό του δείκτη του κινδύνου φτώχειας ανέρχεται στο 23.1%, κάτι που αποτελεί μία ουσιαστική αύξηση από το 2008 όπου το ποσοστό ήταν στο 19.7%. Το 2012, η Ελλάδα είχε τα υψηλότερα ποσοστά του κινδύνου φτώχειας συγκριτικά με την ευρωπαϊκή ένωση που ο μέσο όρο της ήταν 17%.

Ακόμα ένας σημαντικός δείκτης μέτρησης είναι αυτός της σοβαρής υλικής αποστέρησης που από 11.6% το 2010 στο 19.5% το 2012, αντιπροσωπεύοντας πάνω από 2.1 εκατομμύρια ανθρώπων και μία αύξηση περίπου 500 χιλιάδες άτομα σε έναν μόνο χρόνο. Το ποσοστό αυτό των ανθρώπων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας ανέβηκε από 7.5% το 2010 στο 14.1% το 2012. Το 2011 το

μερίδιο του εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού ήταν 6 φορές υψηλότερο από εκείνο του φτωχότερου 20% (δείκτης S80/20)

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας της ΓΣΕΕ, το 93,1% των νοικοκυριών, διέκρινε σημαντική μείωση στα εισοδήματα του που διακρίνεται στην παρακάτω στατιστική πίτα (διάγραμμα 1.4). Ο μέσος όρος μείωσης του οικογενειακού εισοδήματος σε σχέση με 3 χρόνια πριν καταγράφεται στο 38%. Στοιχείο το οποίο θα μπορούσε να περιγράψει ως μια παγίωση της οικονομικής κατάστασης για τα νοικοκυριά που μας οδηγεί στην «οικονομία- κοινωνία του 1/2», ωθώντας στο περιθώριο και τα όρια επιβίωσης το υπόλοιπο μισό του πληθυσμού.

Η ανεργία τα χρόνια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από αναλυτές ως πρωτοφανής, το 40% των νοικοκυριών έχουν ένα τουλάχιστο άτομο σε ανεργία στην οικογένειά τους. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι συντάξεις αποτελούν για το 40% των νοικοκυριών σαν βασική πηγή εισοδήματος, στοιχείο που αποτελεί συντριπτικό πλήγμα στην παραγωγική δυναμική της ελληνικής οικονομίας.

Διάγραμμα 1.4. Το οικογενειακό εισόδημα μετά το ξέσπασμα της κρίσης

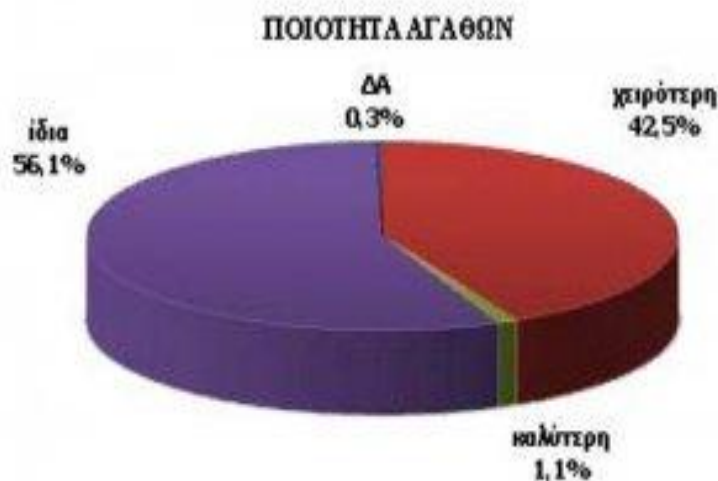

Πηγή: ΓΣΒΕΕ, Δεκέμβριος 2012

Σημαντικό είναι ακόμα το στοιχείο πάνω από τα μισά νοικοκυριά, αντιμετωπίζουν σημαντικές οικονομικές δυσκολίες, αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι για την κάλυψη των βασικών υποχρεώσεων αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν πόρους από πηγές πέραν του τρέχοντος εισοδήματος, δηλαδή δανεισμό από φίλους-συγγενείς, κάρτες, αποταμίευση κλπ.

Ενδιαφέρον στοιχείο που χαρακτηρίζει τις γενικότερες κοινωνικές επιπτώσεις της παρούσας οικονομικής κρίσης είναι η δραματική επίπτωση που επήλθε στις καταναλωτικές συνήθειες των ελλήνων την περίοδο αυτή. Σχεδόν το 70 % των ερωτηθέντων ανέφερε περικοπές δαπανών ακόμη και στα είδη διατροφής, το 80% στις μετακινήσεις, το 92% στις δαπάνες ένδυσης-υπόδησης και το 83,2% στη θέρμανση του νοικοκυριού. Σχεδόν το 90% του πληθυσμού έχει κάνει περικοπές σε ότι αναφέρεται ως δαπάνες για «διασκέδαση και διαχείριση ελεύθερου χρόνου» (εστιατόρια, καφέ, σινεμά, ταξίδια, αρτοποιεία). Τέλος το 42,5% των νοικοκυριών δήλωσε ότι αγοράζει προϊόντα χαμηλότερης ποιότητας.

Διάγραμμα 1.5. Ποιότητα αγαθών μέσα στην κρίση

Πηγή: ΓΣΒΕΕ, Δεκέμβριος 2012

Στον ακόλουθο πίνακα περιγράφονται τα στοιχεία οικονομικών μεταβολών στις δαπάνες - κατανάλωση ανά εισοδηματική κατηγορία σύμφωνα με μελέτη της ΓΣΒΕΕ.

Πίνακας 3.1. Η μείωση της κατανάλωσης ανά εισοδηματική κατηγορία

	Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα				
	Μέχρι 10000€	10001€ - 18000€	18001€ - 25000€	25001€ - 30000€	Άνω των 30000€
Είδη διατροφής	79,1	73,7	61,1	59	35,1
Ποτά / τσιγάρα / καπνός	56	50,9	51,7	44,9	33,8
Οικιακά είδη - έπιπλα - ηλεκτρικές συσκευές	71,5	73,4	71,9	67,9	59,7
Μετακίνηση	80,9	80,7	75,4	82,1	66,2
Θέρμανση	87,3	85,2	81,8	80,8	61
Λογαριασμοί σπιτιού	76,1	74,7	60,6	66,7	45,5
Υγεία – φάρμακα	35,1	26,1	21,7	23,1	13
Εκπαίδευση	16,3	16,3	13,8	12,8	3,9
Ένδυση – Υπόδηση	93,1	94,2	92,1	94,9	81,8
Εστιατόρια / ταβέρνες	93,6	94,2	93,6	91	84,4
Καφέ, μπαρ, σινεμά κλπ	90,1	90	88,7	88,5	75,3
Ταξίδια	90,1	91,2	88,2	88,5	76,6
Δώρα, είδη δώρων	90,1	93,5	90,6	89,7	74
Αρτοποιεία	75,8	70,7	68	71,8	44,2

Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, οι συνέπειες της σκληρής περιοριστικής πολιτικής που εφαρμόζεται, και που προκαλεί αλυσιδωτές επιπτώσεις στη παραγωγή, την κατανάλωση, την επιχειρηματική δραστηριότητα, τις επενδύσεις και στην απασχόληση. Τα στοιχεία αποτυπώνουν με το πιο παραστατικό τρόπο ότι τα ελληνικά νοικοκυριά, όχι μόνο αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες, αλλά και ότι δεν θα αντέξουν σε επιπλέον επιβαρύνσεις σε ΔΕΗ, φόρους και εισοδηματικές περικοπές, αντιδρώντας απρόβλεπτα, ασύμμετρα και μαζικά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το σύνθετο περιβάλλον της διεθνοποίησης της οικονομίας, της εκχώρησης πολιτικών από το εθνικό κράτος στους υπερεθνικούς οργανισμούς, της μακροχρόνιας και υψηλής ανεργίας, της ευελιξίας στην παραγωγή και την εργασία καθώς και της αποκέντρωσης των δομών αποτελούν το γενικότερο πλαίσιο στο οποίο αρθρώνονται οι κρατικές πολιτικές. Η σκιαγράφηση των χαρακτηριστικών του σύγχρονου κοινωνικού κράτους περιλαμβάνει τη διατύπωση ερωτημάτων σχετικά με τη φύση της παρέμβασης του κράτους στη διαδικασία της κοινωνικής αναπαραγωγής.

Το ζήτημα της διάρθρωσης της κρατικής δομής και των κύριων κατευθύνσεων που θα λάβει η κοινωνική πολιτική το επόμενο διάστημα δεν είναι ένα ζήτημα τεχνικό, οργανωτικό. Εντός των κρατικών πολιτικών συμπυκνώνονται οι αντιφάσεις που διέπουν την κοινωνική κίνηση στο σύνολό της. Συνεπώς, αποτελεί ζήτημα πολιτικού συσχετισμού δυνάμεων, πολιτικών προσανατολισμών των κομμάτων, των

ηγετικών και ηγεμονευόμενων κοινωνικών ομάδων του κοινωνικού σχηματισμού στη διαπάλη και διαπλοκή τους.

Ουσιαστικά, η προβολή της παγκοσμιοποίησης και του διεθνούς ανταγωνισμού των εθνικών οικονομιών υπό την ηγεμονία των τυφλών νόμων της αγοράς, που προτάσσουν τη δραματική συρρίκνωση των κοινωνικών δαπανών, είναι μάλλον υπερβολική και έχει περισσότερο ιδεολογική χροιά. Η ανταγωνιστικότητα των οικονομιών προσδιορίζεται κυρίως από τις διαφορές στην παραγωγικότητα, στην ποιότητα του παραγόμενου προϊόντος, στην εξειδίκευση, στην ικανότητα γρήγορων προσαρμογών σε τεχνολογικές καινοτομίες, από τη διαμόρφωση τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Η εμμονή στην περικοπή μισθών, κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών δεν εξασφαλίζει την ανάπτυξη απλά βαθαίνει τις κοινωνικές ανισότητες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενιέρης Δ., & Παπαθεοδώρου Χ., (2003). *Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα: Προκλήσεις και προοπτικές*, Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Γετίμης Π., & Γραβάρης Δ., (1993). *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική: Η σύγχρονη προβληματική*, Εκδόσεις: Θεμέλιο, Αθήνα.

Γιαννακόπουλος Δ., (2005). *Η γένεση του ευρωπαϊκού κράτους πρόνοιας (welfare state) και η ανάδειξη της παιδείας ως δημόσιου αγαθού*, Εκδόσεις: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

Γράβαρης Δ., (1997). *Κρίση του κοινωνικού κράτους και νεωτερικότητα*, Εκδόσεις: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα.

Ewald Fr., (2000). *Ιστορία του κράτους πρόνοιας*, Εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα.

Καρβούνης Α., (2004). *Εισαγωγή στην οργάνωση και λειτουργία του κράτους*, Εκδόσεις: Πατάκης, Αθήνα.

Μαλούτας Θ., & Οικονόμου Δ., (2008). *Προβλήματα Ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, Εκδόσεις: Έξαντας, Αθήνα.

Mazower M., (2001). *Σκοτεινή Ήπειρος: Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας*, Εκδόσεις: Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Ρομπόλης Σ., & Χλέτσος Μ., (1995). *Η κοινωνική πολιτική μετά το κράτος πρόνοιας*, Εκδόσεις: Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Σακελλαρόπουλος Θ., (1993). *Κράτος και οικονομία στην Ελλάδα: Μια ιστορική τυπολογία στο Νεοελληνικό κοινωνία Ιστορικές και κριτικές προσεγγίσεις*, Εκδόσεις: Κριτική, Αθήνα.

Σακελλαρόπουλος Σπ., (2001). *Η Ελλάδα στη μεταπολίτευση πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις: 1974 - 1988*, Εκδόσεις: Λιβάνης, Αθήνα.

Σακελλαρόπουλος Θ., (2013). *Ευρωπαϊκή Πολιτική στην Ελλάδα*, Εκδόσεις: Κριτική, Αθήνα.

Σκουτέλης Γ., (1993). *Κράτος πρόνοιας και κοινωνική προστασία: εξελίξεις και προοπτικές Η ελληνική πραγματικότητα, στο: Διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής σήμερα*, Εκδόσεις: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα.

Spicker P., (2004). *Το κράτος πρόνοιας: μια γενική θεωρία*, Εκδόσεις: Διόνικος, Αθήνα.

Στασινοπούλου Ο., (2003). *Κράτος πρόνοιας*, Εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα.

www.minfin.gr

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database